

Lähestymiskiellon toimivuus

Heli Kekäläinen

Opinnäytetyö
Joulukuu 2019
Liiketalouden ala
Tradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma
Juridiikka

Tekijä Kekäläinen, Heli	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2019
	Sivumäärä 48	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Lähestymiskiellon toimivuus		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden tutkinto-ohjelma, juridiikka		
Työn ohjaaja Pekka Vanhanen		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Lähestymiskiellon säätämiseen tähdännyt lakialoite sai vuonna 1995 eduskunnassa 101 allekirjoittajaa. Lakihankkeella pyrittiin parisuhdeväkivallan vähentämiseen. Lain valmistelun eri vaiheissa tavoiteltiin tehokkaita keinoja suojata erityisesti fyysisen ja henkisen väkivallan mutta myös vakavan häirinnän uhreja. Lähestymiskiellolaki (898/1998) astui voimaan vuoden 1999 alussa.</p> <p>Tutkimuksella pyrittiin selvittämään lähestymiskiellon toimivuutta rikoksen uhrien auttajan, Rikosuhripäivystyksen näkökulmasta. Kiellon toimivuutta tutkittiin perehtymällä lainsäätäjien tavoitteisiin ja uhrien auttajan kokemuksiin tavoitteiden toteutumisesta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin oikeussosiologisella tutkimusotteella. Oikeussosiologisessa tutkimuksessa tarkastellaan oikeuden ja muiden yhteiskunnan toiminta-alueiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Oikeussosiologinen tutkimus sijoittuu oikeustieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen välimaastoon. Lähestymiskiellon tavoitteita tutkittiin lainopillisella tutkimusmenetelmällä ja tavoitteiden toteutumista empiirisellä laadullisella tutkimuksella.</p> <p>Lähestymiskiello on yksi tärkeä osa rikoksen uhrien kanssa tehtävää turvasuunnitelmaa Rikosuhripäivystyksen auttamistyössä. Valtaosassa tapauksia lähestymiskieltoon määrätty noudattaa kieltoa, mutta pieni osa rikkoo kieltoa, monet heistä toistuvasti. Tämän sinnikkään rikoksenuusijajoukon kuriin saamiseksi uhrien auttaja kaipaa poliisilta aktiivisempaa otetta ja uusien teknisten valvontakeinojen käyttöönoton mahdollisuutta.</p> <p>Rikoksen uhrien auttajan näkökulmasta lähestymiskiello täyttää suuren osan sille lainsäädäntötyössä asetetuista tavoitteista. Näyttää kuitenkin siltä, että usein kiellon toimivuus riippuu liian paljon siitä, kunnioittaako kieltoon määrätty tuomioistuimen päätöstä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lähestymiskiello, Rikosuhripäivystys		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Kekäläinen, Heli	Type of publication Bachelor's thesis	Date December 2019 Language of publication: Finnish
	Number of pages 48	Permission for web publication: x
Title of publication The Effectiveness of Restraining Order		
Degree programme Business Administration, Jurisprudence		
Supervisor(s) Vanhanen, Pekka		
Assigned by		
Abstract <p>The initiative aiming at the legislation on restraining order was signed in 1995 by 101 members of the Finnish Parliament. The drive of the enterprise was to reduce violence in intimate relations. The enacting process strived at finding effective ways to help the victims of physical and mental violence in particular but also the victims of severe harassment. The Act on Restraining Order came to effect at the beginning of 1999.</p> <p>The purpose of the thesis was to find out how restraining order works from the point of view of Victim Support Finland who are helping crime victims. The success of the legislation was studied by looking at the legislators' objectives and at the victim support professional's experiences.</p> <p>The study was conducted as a combination of law and social studies. The sociology of law examines the interaction between the legislation and other areas of the society. The aim of enacting the Act on Restraining Order was studied by using jurisprudence. Qualitative research again was used to find out how the aims were fulfilled.</p> <p>Restraining order is an important part of the safety plan made while working with crime victims at Victim Support Finland. In most of the cases, the person who has been issued a restraining order does obey the court order but there is a small minority who breach the order, some of them repeatedly. Hence, the professional working for Victim Support would like to see more active police work in these cases as well as a possibility to monitor the order technically.</p> <p>From the victim support's viewpoint, the restraining order fulfils most of the objectives set upon it in the enacting process. It seems, though, that success too often depends on if the person who has been issued a restraining order decides to follow it or not.</p>		
Keywords/tags (subjects) restraining order, Victim Support Finland		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Lähestymiskielto rikoksen uhrien auttamistyössä	2
1.1	Lähestymiskiellon toimivuus opinnäytetyön aiheeksi	2
1.2	Rikosuhripäivystys rikosten uhrien auttajana	3
2	Tutkimusasetelma.....	5
2.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	5
2.2	Tutkimusote ja tutkimusmenetelmät.....	5
2.3	Lainopillinen tutkimus	8
2.4	Empiirinen tutkimus	11
3	Lähestymiskielto	17
3.1	Lähestymiskielto käytännössä.....	18
3.2	Lähestymiskiellon tausta ja tavoitteet	21
3.3	Lähestymiskiellon toimivuus tilastojen ja tutkimusten valossa	26
4	Lähestymiskiellon toimivuus rikosten uhrien auttamistyön näkökulmasta	28
4.1	Lähestymiskielto rikoksen uhrin auttamisessa	29
4.2	Lähestymiskiellon hakeminen	29
4.3	Lähestymiskiellon rikkomiset	30
4.4	Lähestymiskiellon toimivuus yleisesti	31
4.5	Lainsäädännön ja käytäntöjen muutostarpeet	32
4.6	Haastattelussa syntyneet uudet teemat	32
5	Johtopäätökset	33
6	Pohdinta.....	35
	Lähteet.....	41
	Liitteet.....	44
	Liite 1. Teemahaastattelun runko.....	44
	Liite 2. Lomake lähestymiskiellon pyytämistä varten.....	45

1 Lähestymiskielto rikoksen uhrien auttamistyössä

1.1 Lähestymiskiellon toimivuus opinnäytetyön aiheeksi

Opinnäytetyön aiheena on lähestymiskiellon toimivuus. Aihepiiri valittiin Uudenmaan Rikosuhripäivystykseltä saadun vihjeen perusteella. Aihetta päätettiin tarkastella uhrin näkökulmasta, koska uhrien asemaan on viime vuosina kiinnitetty enenevässä määrin huomiota Istanbulin sopimuksen (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta) ja Euroopan unionin rikosuhridirektiivin käsittelynmystä. Uhrin näkökulma on erityisen kiinnostava, koska esimerkiksi rikosoi-keudessa painopiste on enemmän rikoksen tekijän ja yhteiskunnan välisessä suhteessa. Vuosituhannen vaihteessa lainsäädäntöön lisätty lähestymiskielto oli ensimmäisiä selkeästi rikosten uhrien avuksi tehtyjä lainsäädäntöuudistuksia Suomessa.

Aihepiiriin tutustuessa erityisesti mediasta sai kuvan, että lähestymiskielto ei toimi kovin hyvin, vaan sitä rikotaan laajasti. Lisäksi aihepiiriä ehdottaneessa Rikosuhripäivystyksessä epäiltiin, että uusi tuomioistuinmaksu olisi saattanut vaikeuttaa lähestymiskiellon hakemista. Lähestymiskiellon toimivuus näytti siis potentiaaliselta tutkimuksen aiheelta. Aiheen ajankohtaisuutta lisää Euroopan neuvoston asiantuntijaryhmän syyskuussa 2019 esittämä huoli Suomen lähestymiskieltoon liittyvistä lainsäädännön ja käytäntöjen puutteista (GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 53–54).

Lähestymiskiellon toimivuutta on tutkittu aikaisemmin melko paljon niin opinnäytetöissä kuin laajemmissakin tutkimushankkeissa. Oli kuitenkin havaittavissa, ettei tutkimusta ollut juurikaan tehty rikoksen uhrien auttamistyön näkökulmasta, joten auttamistyöhön keskittyminen näytti mielekkäältä. Tutkimuksen suuntaaminen uhrien auttajiin perustui myös siihen eettiseen näkökohtaan, että auttajan kautta oli mahdollista kuulla uhrien ääni tarvitsematta pyytää raskaita tapahtumia kokeneita ihmisiä käsittelemään arkaluontoisia asioita uudelleen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Rikoksen uhreja auttavat Suomessa monet tahot viranomaisista vapaaehtoisuutta tekeviin järjestöihin. Akuutissa tilanteessa rikoksen uhri turvautuu yleensä poliisiin. Lisäksi uhria auttaa usein ensi- ja sairaanhoitohenkilökunta sekä sosiaaliviranomaiset, esimerkiksi sosiaalipäivystys. Kun pahimmasta on selvitty, uhri tarvitsee usein kuntoutusta ja lisäksi suojaa esimerkiksi turvakodista sekä tukea rikostutkinnan ajaksi ja oikeusprosessiin. Seksuaalirikosten ja ihmiskaupan uhreille on tarjolla omia tukijärjestelmiä ja lisäksi mahdollisuus maksuttomaan oikeusapuun tuloista riippumatta. Keskeisimpiin uhrien auttajatahoihin kuuluu Rikosuhripäivystys, joka tarjoaa kaikenlaisten rikosten uhreille apua, tukea ja neuvontaa. (Jos joudut rikoksen uhriksi 2017.)

Auttamisjärjestelmän laajuuden vuoksi aiheen rajaaminen oli välttämätöntä. Aluksi pohdittiin työn rajaamista esimerkiksi koskemaan pelkästään lähisuhdeväkivallan uhreja. Osoittautui kuitenkin, että se ei olisi juurikaan supistanut tehtävää, sillä valtaosa lähestymiskielloista liittyy läheisväkivaltaan. Siksi päätettiin tarkastelemaan lähestymiskiellon toimivuutta yhden auttajatahon eli Rikosuhripäivystyksen näkökulmasta. Rikosuhripäivystyksen näkökulman kiinnostavuutta lisää se, että se sai rikosuhridirektiivin implementoinnin yhteydessä puolivirallisen aseman rikoksen uhrien auttajana (Lehtonen 2017).

1.2 Rikosuhripäivystys rikosten uhrien auttajana

Rikosuhripäivystyksen eli RIKUn apuun voi turvautua jokainen rikoksen kohteeksi joutunut. Uhrien lisäksi RIKU tarjoaa tukea myös uhrien läheisille ja rikosasioissa todistajana toimiville henkilöille; lisäksi annetaan neuvontaa muille rikoksen uhrien kanssa työskenteleville. RIKUn palveluita ovat ammattilaisten ja vapaaehtoisten antama ohjaus ja neuvonta henkilökohtaisesti, puhelimitse ja verkossa sekä vapaaehtoisten tukihenkilöiden palvelut. Lisäksi joukko juristeja tarjoaa vapaaehtoistyönä puhelimitse konsultointia RIKUn työntekijöille ja neuvontaa RIKUn asiakkaille. (Hellsten 2018.)

Asiakkaat voivat tulla RIKUn palveluiden pariin joko omasta aloitteestaan tai esimerkiksi poliisin ohjaamana. Ensimmäinen yhteydenotto tapahtuu yleensä puhelimitse tai RIKUn internet-sivulla olevan yhteydenottolomakkeen kautta. Arkipäivisin on mahdollista käyttää myös RIKUn chat-palvelua. Puhelimitse voi

olla yhteydessä joko palvelevaan puhelimeen tai suoraan lähimmän alueellisen palvelupisteen toiminnanohjaajaan. (Rikosuhripäivystys 2017)

Asiakkaiden palveluntarve vaihtelee suuresti. Joillekin riittää tieto esimerkiksi siitä, keneen heidän pitäisi ensimmäiseksi ottaa yhteyttä. Näissä kysymyksissä vapaaehtoinen pystyy usein auttamaan asiakasta riittävästi jo yhden yhteydenoton aikana. Osa asiakkaista tarvitsee pidempiaikaista tukea ja keskusteluapua. Tällöin palvelupisteen toiminnanohjaaja usein työskentelee asiakkaan kanssa itse tai asiakas käy ryhmäkeskusteluissa. Asiakas voi myös saada vapaaehtoisen tukihenkilön koko prosessin ajaksi. Neuvonnan ja keskusteluavun lisäksi tukihenkilö voi tarvittaessa lähteä mukaan esimerkiksi rikosilmoituksen tekoon poliisiasemalle tai oikeuden istuntoon. (Hellsten 2018.)

Kaikki Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat asiakkaille maksuttomia (Hellsten 2018). RIKUn rahoitus tulee nykyisin valtiolta, kun aikaisemmin rahoitus koostui lähinnä vapaaehtoisista lahjoituksista ja rahapeliautomaattien tuotoista saaduista avustuksista. Nykyinen rahoitusmalli perustuu Euroopan unionin rikosuhridirektiivin vaatimuksiin, ja se on antanut toiminnalle jatkuvuutta. Palveluita on myös pystytty parantamaan ja laajentamaan merkittävästi. Vuonna 2016 käyttöön otettu rikoksista tuomituilta perittävä rikosuhrimaksu on rahoituksen tärkein lähde, ja sen tuottoarvioon perustuvaa rahoitusta täydennetään verovaroin. Valtaosa rikosuhrityölle varatusta rahoituksesta ohjataan Rikosuhripäivystykselle; toinen merkittävä rahoituksen saaja on seksuaalirikosten uhreille suunnattu Nollalinja-palvelu. (Lehtonen 2018.)

Rikosuhripäivystyksen toimintaa järjestävät yhdessä Kirkkohallitus ja useat kansalaisjärjestöt: Ensi- ja turvakotien liitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen punainen risti ja Suomen Setlementtiliitto. Sen johtokuntaan kuuluu edustajat edellä mainituista yhteistyötahoista ja lisäksi asiantuntijajäsenet oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä Poliisihallituksesta. RIKUn auttamistoiminta perustuu vapaaehtoisten panokseen, jota ohjataan ammatillisesti. (Rikosuhripäivystys 2017.)

2 Tutkimusasetelma

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tällä opinnäytetyöllä pyritään selvittämään lähestymiskiellon merkitystä, käytökelpoisuutta sekä toimivuutta rikoksen uhrien auttamisessa. Auttamisjärjestelmän laajuuden vuoksi aihetta rajattiin keskittymällä yhteen rikosten uhrien auttajaan eli Rikosuhripäivystykseen. Näin tutkimustehtäväksi muotoutui lähestymiskiellon toimivuuden selvittäminen rikoksen uhrien auttajan, Rikosuhripäivystyksen näkökulmasta katsottuna.

Tutkimustehtävän voi sanoa olevan varsin abstrakti, ja jotta aihetta pystyttiin lähestymään konkreettisemmin, tutkimustehtävä muunnettiin kysymysmuotoon. Näin saatiin kaksi tutkimuskysymystä:

Mihin lähestymiskieltolainsäädännöllä pyritään?

Toteutuuko lähestymiskiellon tarkoitus rikoksen uhrien auttamistyössä?

2.2 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmät

Vaikka oikeustieteellä on merkittävä asema lainkäytössä, jopa sallittuna oikeuslähteenä, oikeustiede on kuitenkin ensisijaisesti tiedettä. Oikeustieteen tieteellistä tehtävää ei tulekaan unohtaa, vaan oikeustieteellisen tutkimuksen tulee täyttää tieteellisen tutkimuksen kriteerit. Tähän pyritään käyttämällä tutkimuksessa oikeustieteen tutkimusmenetelmiä. Oikeustieteet muodostavat laajan kokonaisuuden, jossa tutkimusaiheita voidaan lähestyä hyvin erilaisilla menetelmillä. Käytettävät menetelmät riippuvat paitsi tutkimusaiheesta ja -ongelmasta myös siitä, mihin oikeustieteen osa-alueeseen tutkimus kuuluu. (Hirvonen 2011, 19–21.)

Husan, Mutasen ja Pohjolaisen (2008, 19–20) mukaan oikeustieteen tärkeimpiä osa-alueita ovat lainoppi eli oikeusdogmatiikka, oikeushistoria, vertaileva oikeustiede sekä oikeusfilosofia ja -sosiologia. Hirvonen (2011, 21) puolestaan

hahmottaa oikeustieteen kolmena kokonaisuutena: lainopin lisäksi oikeustiede koostuu hänen mukaansa oikeusteoriasta ja oikeuden monitieteistä. Eri lähestymistapojen välillä ei ole yksiselitteisiä rajoja ja toisaalta yhdessä tutkimuksessa voidaan liikkua useilla osa-alueilla.

Tässä opinnäytetyössä pyritään selvittämään, ovatko lainsäätäjien yhteiskunnalliset tavoitteet toteutuneet lähestymiskiellon säätämisen ja lakimuutosten myötä. Oikeutta yhteiskunnallisessa kontekstissa tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta tutkitaan oikeussosiologiassa (Alvesalo & Ervasti 2006, 7), ja tämän opinnäytetyön voikin katsoa edustavan oikeussosiologista tutkimussuuntaa.

Oikeussosiologisen tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa oikeuden ja muiden yhteiskunnan toiminta-alueiden välisiä vuorovaikutussuhteita (Hirvonen 2011, 29). Tieteellisenä tutkimussuuntauksena oikeussosiologian voi sanoa sijoittuvan oikeustieteen ja sosiologian välimaastoon (Alvesalo & Ervasti 2006, 3), ja siinä tarkastellaan oikeutta yhteiskuntatieteellisiä metodeja ja teorioita hyväksikäyttäen (mts. 9). Oikeussosiologia on siis monitieteinen tutkimuksen ala, jossa yhdistetään oikeustieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusotetta (Hirvonen 2011, 29). Tässä opinnäytetyössä tutkimusongelmaa käsitellään yhdistelmällä lainopillista ja empiiristä tutkimusta.

Tässä tutkimuksessa lainopillisella osalla pyritään selvittämään sitä, mihin lähestymiskiellolla pyritään lainsäädännössä ja lainkäytössä. Lainopilla ei tässä tavoitella uutta tulkintaa, vaan tarkoituksena on jäsentää lähestymiskiellon tavoitteita tutkimukseen valitun näkökulman mukaisesti. Tutkimuksen empiirisen osan tarkoituksena on selvittää, miten lähestymiskiellolle asetetut tavoitteet toteutuvat rikoksen uhrin auttajan näkökulmasta. Koska näkökulma osoittautui varsin vähän tutkituksi, empiirinen osa päädyttiin tekemään laadullisena tutkimuksena.

Lainopillisen tutkimuksen menetelmiä ja lähdeaineistoa selvitetään luvussa 2.3. Tutkimuksen lainopillisen osan käsitteet ja tulokset sekä lähestymiskiellon toimivuutta koskevien aikaisempien tutkimusten tulokset on sijoitettu lukuun 3. Tutkimuksen empiirisen osan aineiston hankintaa ja tutkimusmenetelmiä käsitellään luvussa 2.4 ja sen tutkimustuloksia luvussa 4.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Sekä lainoppi että tämän opinnäytetyön empiirinen osa edustavat laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseen ei ole samanlaisia yksiselitteisiä tapoja, joilla arvioidaan määrällistä tutkimusta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160–163). Esimerkiksi validiteetin ja reliabiliteetin katsotaan useissa menetelmäoppaissa soveltuvan huonosti laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin (mts.160; Hirsjärvi & Hurme 2015, 185–188). Kuitenkin myös laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen on kiinnitettävä huomiota. Hirsjärvi ja Hurme (2015, 185) sekä Kananen (2017, 177) ehdottavat triangulaation käyttämistä tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiseen: tutkimuksella saatuja tuloksia verrataan esimerkiksi aikaisemman tutkimuksen tulokseen tai tilastotietoihin. Tässä tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia kuin aiemmissa tutkimuksissa, joten siltä osin tutkimuksen voi katsoa olevan luotettava. Tosin Tuomi ja Sarajärvi (2018, 167) huomauttavat triangulaatiossakin olevan ongelmia: erilaisetkin tutkimustulokset voivat kaikki olla oikeita ja toisaalta samanlaisetkaan tulokset eivät aina vahvista toisiaan, sillä eri tutkimukset perustuvat erilaisiin tutkimusotteisiin ja erilaisiin aineistoihin.

Aineiston laatu

Aineiston luotettavuutta tutkimuksessa on pyritty lisäämään käyttämällä lainopillisen tutkimuksen lähdeaineistona oikeuslähde- ja informaatiolähdeopin mukaisia oikeuslähteitä. Virallislähteiden käyttö lisää aineiston luotettavuutta. (Husa ym. 2008, 32–34.) Haastattelulla kerättävän aineiston on tuotettava vastauksia tutkimuskysymyksiin, joten haastateltavia ei voi valita satunnaisesti. Tutkimuksen empiirisen osan haastateltavaksi valittiin henkilö, joilla katsottiin olevan eniten tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2017, 129; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Empiirisen tutkimuksen aineiston uskottavuuden lisäämiseksi (Hirsjärvi & Hurme 2015, 185) analysoinnin tulokset annettiin haastateltavan luettavaksi ja kommentoitavaksi. Kommenttien perusteella analyysiin tehtiin myös muutamia muutoksia väärinkäsitysten korjaamiseksi.

2.3 Lainopillinen tutkimus

Lainopilla tarkoitetaan tieteellistä tietoa voimassaolevasta oikeudesta (Hirvonen 2011, 26). Lainopillisella tutkimuksella pyritään selvittämään voimassaolevan oikeuden sisältö sekä jäsentämällä oikeusjärjestystä että tulkitsemalla normeja. Lisäksi tavoitellaan kokonaiskuvaa oikeusjärjestyksen merkityksestä tutkittavassa ilmiössä. Selvitystyössä käytetään aineistona virallisia oikeusläheteitä etusija- ja käyttöjärjestysääntöjen mukaisesti. (Husa ym. 2008, 20–21.)

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa kirjallista aineistoa voidaan käyttää kahdessa eri roolissa: samat aineistot voivat toimia sekä aiheeseen perehdyttäessä lähteenä että varsinaista tutkimusta tehdessä tutkimusaineistona (Husa ym. 2008, 85). Sen vuoksi tässä käytetään opinnäytetyön lainopillisen osan aineistosta termiä lähdeaineisto kuvaamaan aineistokäsitteen kahtalaisuutta ja samalla aineiston kahdenlaista käyttöä.

Oikeuden sisällöstä saadaan tietoa oikeuslähteistä. Oikeuslähteiden käytössä noudatetaan informaatiolähdeoppia ja oikeuslähdeoppia, jotta oikeuden sisällöstä saadaan mahdollisimman oikea kuva. (Husa ym. 2008, 32–34.)

Informaatiolähdeoppi käsittelee oikeudellisten tietolähteiden sisältöä ja käyttöä. Informaatiolähdeopin tarkoituksena on parhaiden mahdollisten tietolähteiden käyttö lainkäytössä. Voimassa olevan oikeuden sisällön selvittämiseksi tulee ensisijaisesti käyttää virallislähteitä, joita ovat viranomaisten tuottamat materiaalit kuten säädöstekstit ja säädösten valmistelu- ja tulkinta-aineistot, tilastot ja viranomaisten tekemät ja tilaamat tutkimukset sekä erilaiset viranomais selvitykset. (Husa ym. 2008, 34.)

Säädöstekstit julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa, jonka suomen- ja ruotsinkieliset versiot ovat ainoat viralliset säädöslähteet. (Husa ym. 2008, 34–36.) Käytännössä säädöskokoelma julkaistaan sähköisesti Finlex-tietopankissa, jota pitää yllä Edita Oy oikeusministeriön lukuun. Finlex-palvelussa on säädöskokoelman lisäksi käytettävissä hakumahdollisuus suoraan ajantasaisiin ja alkuperäisiin säädösteksteihin sekä säädösmuutosten hakemisto. Ajantasainen lainsäädäntö -tietokanta sisältää alkuperäisen säädöstekstin täyden-

nettynä säädösmuutoksilla. (Finlex-palvelu n.d.) Tässä opinnäytetyössä säädösten viitetiedoksi on pääsääntöisesti merkitty Jyväskylän ammattikorkeakoulun raportointiohjeessa esitetyn mallin mukaisesti Finlex-tietopankin ajantasainen lainsäädäntö.

Oikeuslähteiden käsitettä ja niiden keskinäistä järjestystä määrittelee oikeuslähdeoppi, jonka mukaisesti tärkeintä oikeudellista lähdeaineistoa ovat lait ja muut säädökset (Husa ym. 2008, 32), joista etusijalla ovat lait. Lakien ensisijaisuus perustuu Suomen perustuslain 2.3 §:n mukaiseen oikeusvaltioperiaatteeseen, jonka mukaan lakia on noudatettava tarkoin kaikessa julkisen vallan käytössä. Lisäksi perustuslain 107 §:ssä säädetään lakia alemman asteisten säädösten soveltamisrajoituksesta: tuomioistuin tai muu viranomainen ei saa soveltaa asetusta tai muuta alempaa säädöstä, joka on ristiriidassa lain kanssa. Oikeuslähdeopin yksiselitteisyyttä haastaa kuitenkin se, että Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan unionin lainsäädäntö sekä näiden tulkinta menevät Suomen perustuslainkin edelle (Hirvonen 2011, 43). Tässä opinnäytetyössä Euroopan unionin normit on rajattu käsittelyn ulkopuolelle.

Lähestymiskieltoa koskevista säädöksistä keskeisin on Laki lähestymiskiellosta, josta jatkossa käytetään myös vakiintunutta termiä lähestymiskiellolaki (898/1998). Alkuperäisen säädöstekstin lisäksi tärkeitä ovat myöhemmin tehdyt muutokset, joista merkittävimpana voi pitää perheen sisäisen lähestymiskiellon mahdollistanutta lisäystä (Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta 711/2004). Lähestymiskiellon säätämisen yhteydessä tehtiin muutoksia useisiin lakeihin. Nämä muutokset on otettu tämän opinnäytetyön lähdeaineistoon lähestymiskiellon hakemisen kustannuksia ja kiellon rikkomisen seuraamuksia koskevin osin.

Säädösteksteissä joudutaan usein kuvaamaan monimutkaisia asiakokonaisuuksia suhteellisen lyhyesti. Siksi säädöstekstit ovat yleensä epätäsmällisiä, ja sen vuoksi säädösten tarkoituksen selvittämiseen ei riitäkään pelkkään lakitai muuhun säädöstekstiin tutustuminen (Husa ym. 2008 33). Lainsäätäjän tahtoa etsittäessä tukeudutaan kyseistä lainsäädäntöä koskeviin valtiopäiväasiakirjoihin (mts. 2008, 55). Valtiopäiväasiakirjat ovat luettavissa eduskunnan verkkosivuilla. Finlex-palvelun ajantasaisen lainsäädännön tietokannassa on säädöstekstien yhteydessä linkki suoraan vastaaviin hallituksen esityksiin

(HE) eduskunnan sivuilla. Niiden kautta pääsee tutkimaan muita asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon liittyviä asiakirjoja. (Finlex-palvelu n.d.) Lähestymiskieltolain säätämiseen ja sen muuttamiseen liittyvistä valtiopäiväasiakirjoista keskeistä lähdeaineistoa ovat lakialoite sekä hallituksen esitykset ja lakivaliokunnan mietinnöt.

Lähestymiskieltola koskevan lakihankkeen yhtenä tärkeänä alullepanijana toimi lähestymiskieltola koskeva lakialoite LA 67/1995, jonka allekirjoitti 101 kansanedustajaa. Aloitteen pohjalta oikeusministeriössä valmisteltiin esitysluonnos, johon pyydettiin runsaasti lausuntoja. Sekä alkuperäistä lähestymiskieltolakea koskeva hallituksen esitys HE 41/1998 että perheen sisäisen lähestymiskiellon mahdollistanutta muutosta koskeva hallituksen esitys HE 144/2003 sisältävät lakiehdotuksen lisäksi laajat selvitykset asioiden tilasta ennen lainsäätämistä ja muiden maiden tilanteesta sekä tietoa lakiuudistuksen tavoitteista ja arvion sen vaikutuksista. Eduskunnan kantaa esityksiin on tutkittu lakivaliokunnan mietinnöistä LaVM 11/1998 ja LaVM 2/2004.

Säädöstekstien ja valtiopäiväasiakirjojen lisäksi lainopillisen tutkimuksen lähteenä käytetään usein oikeustapausten selostuksia ja erityisesti oikeuskirjallisuutta (Husa ym. 33, 85). Oikeuskirjallisuudesta tämän opinnäytetyön lähdeaineistona on käytetty Johanna Niemi-Kiesiläisen (2004) teosta Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta.

Lainoppi tuottaa tietoa ja lisää ymmärrystä voimassaolevasta oikeudesta tulkinnan ja systematisoinnin keinoin. Tulkinta on subjektiivista: tutkija ei totea oikeuden merkityssisältöä vaan antaa sille merkityksen. Tulkinnalla pyritään ilmaisemaan, selvittämään ja täsmentämään oikeusnormin ajatussisältöä analysoimalla oikeuslähteiden tekstejä. (Hirvonen 2011, 33–37.) Systematisoinnilla luodaan ja jäsennetään oikeuden käsitejärjestelmää edellä kuvattujen informaatiolähde- ja oikeuslähteoppien mukaisesti. Lisäksi systematisoinnin tavoitteena on varmistaa, että kaikki ilmiötä koskevat säädöstekstit tulevat otetuksi huomioon ilmiötä kuvattaessa. (Husa ym. 2008, 20.)

Opinnäytetyössä lainopillisen tutkimuksen avulla selvitettiin lainsäätäjän tavoitteita lähestymiskiellon säätämiseksi. Aineiston jäsentämisellä pyrittiin löytä-

mään kaikki tutkimuksen näkökulman kannalta olennainen lähdeaineistoja järjestämään se helposti käsiteltävään muotoon. Lähdeaineiston analysoinnissa käytettiin tekstianalyysin menetelmiä, joita on kuvattu luvussa 2.4. Jäsentämisen ja analysoinnin tuloksena lähestymiskielolle lainsäädäntötyössä asetetut tavoitteet täsmentyivät. Näiden tavoitteiden perusteella päästiin muodostamaan empiirisen tutkimuksen haastattelun ja haastatteluaineiston analyysin pohjana olleita teemoja.

2.4 Empiirinen tutkimus

Hirvosen (2011, 29) mukaan oikeuden monitieteet, oikeussosiologia mukaan lukien, katsovat oikeutta pääasiallisesti ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta. Opinnäytetyössä lähestymiskieltoa tarkastellaan varsinaisen lainkäytön ja lainopin ulkopuolelta eli rikosten uhrien auttamistyöstä käsin. Tutkimuksen empiirinen osa on tehty laadullisella otteella, ja tutkimusaineisto hankittiin haastatteleamalla rikosuhurityön asiantuntijaa.

Opinnäytetyön empiirinen osa päätettiin toteuttaa laadullisena tutkimuksena, koska aihepiiristä löytyi ennestään varsin vähän tietoa valitusta näkökulmasta. Laadullinen tutkimus tuottaa uutta ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää valmiita aineistoja tai hankkia uutta aineistoa esimerkiksi havainnoinnin tai haastatteluiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83.)

Haastattelu soveltuu tilanteeseen, jossa halutaan tietoa menneestä ajasta ja haastateltavan näkemykset saavat näkyä aineistossa (Kananen 2014, 71). Haastattelun etuna on erityisesti joustavuus, joka perustuu sen keskustelunomaiseen kulkuun. Haastattelussa on mahdollista esimerkiksi oikaista väärinkäsityksiä ja pyytää selvennystä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Opinnäytetyössä päädyttiin haastatteluun aineistonkeruumenetelmänä, koska tarkoituksena oli kartoittaa haastateltavan kokemuksia lähestymiskiellosta rikoksen uhrien auttamistyössä. Haastattelun heikkoutena voidaan pitää kalleutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86). Osin kustannussyistä tässä tutkimuksessa haastateltiin vain yhtä henkilöä.

Haastattelun avoimuuden ja järjestelmällisyyden aste vaihtelee kliinistä tutkimushaastattelua muistuttavan syvähaastattelun täydellisestä avoimuudesta täysin strukturoituun lomakehaastatteluun (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Ääripäiden välimaastoon sijoittuu teemahaastattelu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87), joka tarjoaa hyvän tavan hankkia tietoa juuri tutkijan kaipaamista näkökulmista, jos työssä voidaan hyödyntää edes jonkin verran olemassa olevaa teoriaa, (Metsämuuronen 2005, 226; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Lähestymiskiellon toimivuutta tutkittaessa aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, koska työssä voitiin tukeutua aikaisempiin aihetta koskeviin tutkimuksiin ja tutkimuksen lainopillisen osan tuloksiin.

Havaintoyksiköiden määrä riippuu tutkimuksen tavoitteesta. Mikäli määrällisellä tutkimuksella pyritään tilastolliseen yleistykseen, tarvitaan runsaasti havaintoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kokoa määrittävät yleensä muut tekijät (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Haastattelututkimuksellakin voidaan pyrkiä jonkinasteiseen yleistykseen, ja silloin aineistossa tavoitellaan saturaatiota. Saturaatio on saavutettu, kun uusi haastateltava ei enää tuota aikaisemmasta poikkeavaa tulkintaa. (Kananen 2017, 126–129.) Tuomen ja Sarajärven (2018, 99–101) mukaan eri tutkijat ovat havainneet kylläntymistä vasta noin 15 haastateltavan aineistoissa. Opinnäytetyössä ei nähty mielekkääksi tavoitella näin suurta aineistoa.

Koska saturaatioon pyrkiminen näytti mahdottomalta ja muutaman lisähaastattelun tuoma lisätieto taas sattumanvaraiselta, päädyttiin tässä tutkimuksessa hankkimaan aineisto yhden huolellisesti valitun asiantuntijan haastattelulla. Yhden haastateltavan katsottiin riittävän, koska tavoitteena ei ollut tulosten yleistettävyyden vaan yhden uuden näkökulman avaaminen käsiteltävään ilmiöön.

Haastateltavan valintaan ei ole olemassa yksiselitteisiä kriteereitä, vaan tutkimuksen tekijän tulee perustella valinnat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Lähestymiskiellon toimivuutta lähdettiin tutkimaan rikoksen uhrien auttajien näkökulmasta ja auttajatahoksi rajattiin Rikosuhripäivystys. Tuija Hellsten valittiin tähän tutkimukseen tietolähteeksi, koska hänellä on vuosien kokemus RIKUn Keski-Uudenmaan palvelupisteen toiminnanohjaajana. Toiminnanohjaajan

tehtäviin kuuluu asiakastyötä toimistolla ja verkostoissa, vapaaehtoistyön organisointia ja ohjausta sekä sidosryhmäyhteistyötä. Toiminnanohjaaja ohjaa alueen vapaaehtoisten tukihenkilöiden ja muiden vapaaehtoisten työskentelyä. Hän tapaa myös kaikki palvelupisteen asiakkuuteen tulevat henkilöt tai ainakin keskustelee heidän kanssaan puhelimesta. Tehtäviin kuuluu lisäksi ryhmätapaamisten ohjaaminen sekä neuvontapuhelimeen ja chattiin vastaaminen. (Hellsten 2018.) Tuija Hellsteniä haastateltiin rikosuhrityön asiantuntijana ja kokeneena käytännön työntekijänä, mutta hänen kertomassaan kuuluu myös asiakkaiden ja vapaaehtoisten ääni.

Haastattelu perustuu haastateltavan ja haastattelijan väliseen vuorovaikutukseen, joten haastattelu tapahtuu tavallisimmin henkilökohtaisessa tapaamisessa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Se katsottiin opinnäytetyötä tehdessäkin parhaaksi tavaksi, koska tekniikka häiritsee siinä vuorovaikutusta mahdollisimman vähän. Vuorovaikutuksen helpottamiseksi haastattelijalla on syytä olla mahdollisimman kevyet muistiinpanot teemoista ja mahdollisista apukysymyksistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkimuksessa haastattelijalla oli teemarunko tulostettuna yhdelle A4-arkille, johon hän merkitsi myös haastattelun kuluessa syntyneet tarkennus- tai selvennystarpeet.

Haastattelu äänitetään, jotta haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus ei rikkoudu muistiinpanojen kirjoittamisen vuoksi (Kananen 2014, 85). Haastattelun äänittäminen varmistaa myös sen, että haastateltavan sanomat asiat tulevat kirjatuksi oikein haastatteluaineistoon: muistiinpanot ovat aina vajavaiset. Opinnäytetyön tutkimushaastattelu tallennettiin älypuhelimien äänitysovelluksella kahtena eri äänitteenä, jotka varmuuskopioitiin heti haastattelun päätteeksi. Tallennustekniikkaa kokeiltiin yhdessä haastateltavan kanssa samalla, kun tämä kertoi työstään. Taustakeskustelua käytettiin tutkimuksen lähteenä Rikosuhripäivystyksen työtä ja haastateltavan työtehtäviä esittelevissä kohdissa. Varsinainen tutkimushaastattelu kesti hieman yli tunnin ja litteroitua aineistoa kertyi (fontti Arial 12 pt) kuusi A4-sivua.

Teemahaastattelun teemat

Tässä opinnäytetyössä käytetty teemahaastattelun runko on liitteenä 1. Tutkimuksen teemojen taustana olivat tutkimustehtävästä muodostetut tutkimuskysymykset, tutkimuksen lainopillinen osa sekä lähestymiskiellon toimivuutta

koskevat tilastotiedot ja aikaisempien tutkimusten tulokset. Haastattelussa oli viisi teemaa. Ensimmäinen teema liittyi lähemmin ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: ”Mihin lähestymiskiehellolla pyritään?”. Tämä teema jatkoi siitä, mihin tutkimuksen lainopillinen osa päättyi, ja sillä pyrittiin selvittämään, mikä merkitys lähestymiskiehellolla on rikoksen uhrin auttamisessa. Loput neljä teemaa pyrkivät vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseen: ”Toteutuuko lähestymiskiehellön tarkoitus rikoksen uhrien auttamistyössä?” Näissä teemoissa käsiteltiin lähestymiskiehellön ongelmakohtia ja onnistumisia sekä haastateltavan esittämiä kehittämistoiveita.

Teemahaastattelussa haastattelija esittää haastateltavalle etukäteen valitut keskustelunaiheet. Haastattelu saa edetä pääasiassa haastateltavan ehdoilla, mutta tarvittaessa haastattelija tekee tarkentavia tai laaventavia kysymyksiä. Hyviä kysymyksiä ovat haastateltavan kokemuksiin kohdentuvat avoimet kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 66; Kananen 2014, 70, 77–83.) On hyvä huomata, että myös haastateltava voi joskus viedä haastattelua uuteen, tärkeään ja kiinnostavaan suuntaan. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 67.) Tässä tutkimuksessa haastateltava sai puhua keskeyttämättä, ja tarkennuksia tarvittiin vähän. Haastateltava toi myös keskusteluun kaksi täysin uutta aihepiiriä.

Litteroinnilla tarkoitetaan aineiston puhtaaksikirjoittamista. Vaadittava litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimusongelmasta, aineiston suuruudesta ja käytettävästä analyysimenetelmästä. Myös käytettävät analyysiohjelmat voivat asettaa vaatimuksia litteroinnille. Kielellisesti suuntautunut tutkimus vaatii litteroinnilta erityistä yksityiskohtaisuutta, kun taas asiapainotus sallii litteroijalle enemmän vapautta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2016.) Opinnäytetyön aineisto litteroitiin kokonaan ja pääosin sanatarkasti, mutta kaikkein murteellisimpia kohtia muokattiin hieman yleiskielisempään muotoon. Maltilliset muutokset katsottiin mahdollisiksi, koska niillä saatiin haastattelun asiasisältö paremmin esille.

Aineiston analysointi voidaan tehdä esimerkiksi tekstinkäsittely- tai taulukkolaskentaohjelmalla. Tässä tutkimuksessa analysointi voitiin kätevimmin toteuttaa tekstinkäsittelyohjelmalla, koska aineisto oli kohtalaisen pieni, eikä tarkoi-

tuksena ollut kvantifioida aineistoa. Tekstinkäsittelyohjelman käyttäminen tuntui myös tekijälle helpoimmalta, mikä mahdollisti asiasisältöön keskittymisen. Tekstinkäsittelyohjelman käyttö ei asettanut erityisiä vaatimuksia litteroinnille.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointiin ei ole olemassa samanlaista tiekarttaa kuin määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisen aineiston käsittelyyn on kehitetty lukuisia analyysimenetelmiä, joita voidaan aineistosta, tutkimusongelmasta ja tutkijan mielenkiinnon suuntautumisesta riippuen myös yhdistellä samassa tutkimuksessa. Käytännössä analyysi tarkoittaa aineiston systemaattista läpikäymistä tiivistäen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä näkökulmia hakien. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Laadullinen aineisto on yleisesti tekstimuotoista, joten analysointi tapahtuu usein erilaisilla tekstianalyysin menetelmillä. Tekstianalyysin tavallisia muotoja ovat diskurssianalyysi ja sisällönanalyysi. Diskurssianalyysi keskittyy enemmän aineiston kielelliseen ilmaisuun ja sisällönanalyysi taas tekstin merkitykseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Koska tässä tutkimuksessa haastateltavana oli asiantuntija, analyysissä oli luonnollista keskittyä aineiston sisältöön eli siihen mitä sanotaan eikä siihen miten sanotaan. Tällä perusteella käytettäväksi analyysimenetelmäksi valikoitui sisällönanalyysi, jota voidaan myös pitää laadullisen analyysin perusmuotona. Tässä tutkimuksessa katsottiin, että analyysissä ei ole mielekäästä noudattaa mitään tiettyä tutkimusparadigmaa, vaan aineistoa lähdetään tiivistämään realistisella otteella (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä tutkimusaineisto jäsennetään ja tiivistetään säilyttäen kaikki olennainen tieto. Onnistuneen analyysin tuloksena on aineiston informaatioarvon lisääntyminen, koska hajanainen aineisto on saatettu selkeämpään ja helppokäyttöisempään muotoon. Analysoinnin perustana ovat looginen päätely ja tulkinta. Niitä hyödyntäen aineisto hajotetaan osiin ja kootaan uudelleen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Sisällönanalyysi voi olla teoria- tai aineistolähtöistä, mutta aineistolähtöisen analyysin keinoja tarvitaan myös teorialähtöisessä analyysissä. Opinnäytetyössä sisällönanalyysiä tehdään teorialähtöisesti.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä lähtökohtana on tutkimuksen viitekehys, jonka perusteella muodostetaan analyysirunko. Teemahaastattelun analyysirunko muodostuu usein haastattelun teemojen mukaiseksi. Analyysirungon sisällä työskennellään aineistolähtöisen analyysin keinoin pelkistäen, ryhmitellen ja käsitteellistäen aineistoa. Analyysirungon ulkopuolisesta aineistosta voidaan luoda myös uusia ryhmittelyitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–128.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan yksinkertaistetusti kuvata kolmivaiheisena prosessina, jossa aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja lopuksi käsitteellistetään pitäen koko ajan mielessä tutkittavien näkökulma (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122, 127). Pelkistäminen tarkoittaa tutkimusongelman kannalta olennaisten ilmausten etsimistä. Ryhmittelyä varten aineistosta etsitään samanlaisuutta tai erilaisuutta ilmaisevia käsitteitä, ja samaa asiaa kuvaavat ilmaukset yhdistetään luokiksi. Käsitteellistämisen luokkia yhdistetään yläkäsitteiden alle edeten samalla kielellisesti tutkimusaineiston ilmauksista tieteellisiin käsitteisiin. (Mts. 123–126.)

Ennen varsinaisen analysoinnin aloittamista aineiston käsittelyä helpotetaan jakamalla teksti segmentteihin asiasisällön mukaan (Kananen 2014, 127–128). Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin tekstinkäsittelyn rivivaihtoja eli kukin virke yksinkertaisesti erotettiin omalle rivilleen ja virkkeet erotettiin vielä toisistaan tyhjällä rivillä. Aineiston analysointi tapahtuu käytännössä siten, että tekstiä luetaan useita kertoja sisällön hahmottamiseksi ja samalla segmentit koodataan erityispiirteiden, yhtäläisyyksien ja erojen havaitsemiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.) Koodauksessa voidaan hyödyntää käytettävän ohjelman erilaisia jäsenys- ja korostusmahdollisuuksia (Kananen 2014, 127–129). Lähestymiskiellon toimivuutta käsittelevän aineiston koodaamisessa käytettiin tekstinkäsittelyn tarjoamia mahdollisuuksia, kuten lihavoitinta, kursivoitinta, alleviivausta, sisennyksiä ja eri värejä.

Opinnäytetyön aineisto käsiteltiin siten, että tutkimuksen aiheen ulkopuolinen aines jätettiin tarkastelun ulkopuolelle ja tutkimustehtävän kannalta olennainen

osa jäsennettiin ja tiivistettiin. Haastateltavan sanomasta pyrittiin useiden lukukertojen myötä löytämään olennainen, ja virkkeiden ydinsisältö eroteltiin lihavoinnilla. Sen jälkeen virkkeet oli suhteellisen helppo koota ennen haastattelua valittujen teemojen alle. Tällaista aineiston käsittelyä voidaan kutsua teemoitteluksi, joka sopii erityisen hyvin teemahaastattelulla kerätyn aineiston käsittelyyn (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Aineiston ryhmittelyä jatkettiin lisäämällä tekstinkäsittelyohjelman tehokeinoja. Esimerkiksi ennalta valittujen teemojen ulkopuolelle jääneet mutta tutkimuksen kannalta olennaista tietoa sisältävät segmentit erotettiin eri väreillä. Lopuksi aineistosta tiivistettiin tekijän havaitsemat ydinsanommat.

Analyysillä tutkimusaineisto järjestetään johtopäätösten tekemistä varten. Vasta analysoidun aineiston tulkinnan lopputuloksena saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin ja tutkimusongelma ratkaistuksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117.) Analyysi voidaan nähdä jopa mekaanisena aineiston käsittelynä, mutta tulkinta vaatii tutkijan ajattelua, ymmärrystä ja onneakin (mts. 113). Tämän tutkimuksen analyysin tulos eli jäsenneily ja tiivistetty aineisto on esitelty luvussa 4. Tekijän johtopäätökset eli tulkinta analysoinnin tulosten merkityksestä esitellään luvussa 5.

3 Lähestymiskielto

Seuraavassa selvitetään ensin lyhyesti lähestymiskiellon käytännön toteutus ja esitellään samalla lähestymiskieltoa koskevat tärkeimmät käsitteet. Sen jälkeen luvussa 3.2 pyritään vastaamaan opinnäytetyön ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Mihin lähestymiskieltoainsäädännöllä pyritään? Kysymykseen haetaan vastausta lainopillisella tutkimuksella, jonka menetelmiä on käsitelty luvussa 2.3. Luvussa 3.3 luodaan katsaus aihepiiriä koskevaan tilastotietoon ja aikaisempiin tutkimuksiin lähestymiskiellon toimivuudesta.

3.1 Lähestymiskielto käytännössä

Lähestymiskielto on rikosprosessuaalinen turvaamistoimi, jolla pyritään ehkäisemään rikoksia tai häirintää. Lähestymiskielto ei edellytä jo tapahtunutta rikosta, vaan sen määrittämiseksi riittää hakijan kokema perusteltu uhka.

(Niemi-Kiesiläinen 2004, 242.) Lähestymiskieltoa voi hakea henkilö, jolla on perusteltu syy pelätä, että toinen henkilö tekee hänen henkilökohtaisen turvallisuutensa vaarantavan rikoksen tai häiritsee häntä vakavasti. Lähestymiskiellon hakemiseen voi saada apua ja neuvoja useilta viranomaisilta, kuten esimerkiksi sosiaalitoimesta, poliisilta ja tuomioistuimelta sekä eräiltä vapaaehtoisjärjestöiltä. (Lähestymiskielto 2012.)

Väliaikainen lähestymiskielto

Esimerkiksi akuutissa väkivaltatilanteessa uhrin on mahdollista pyytää väliaikaista lähestymiskieltoa, joka astuu voimaan heti. Väliaikaista kieltoa voi hakea poliisilta joko kirjallisesti tai suullisesti. Tavallinen tilanne, jossa väliaikainen kielto voidaan määrätä, on kotihälytys perheväkivallan vuoksi. (Lähestymiskielto 2012.) Poliisin lisäksi väliaikaisen lähestymiskiellon voi määrätä myös syyttäjä tai käräjäoikeus. Väliaikainen kielto voidaan määrätä myös viran puolesta, ellei suojaava tarvitseva itse pysty sitä pyytämään. (Lähestymiskielto-laki 11 §.). Väliaikaisen kiellon määrääjän on vietävä päätös tuomioistuimeen kolmen päivän kuluessa (Niemi-Kiesiläinen 2004, 246), ja kiellon jatkuminen käsitellään käräjäoikeudessa viikon kuluessa määrittämisestä (Lähestymiskielto-laki 12 §).

Lähestymiskiellon hakeminen tuomioistuimelta

Tavallisesti lähestymiskieltoa pyydetään suoraan käräjäoikeudelta (Lähestymiskielto 2012). Turvaa tarvitsevan itsensä lisäksi kieltoa voi pyytää myös poliisi, syyttäjä tai sosiaaliviranomainen (Lähestymiskielto-laki 5.1), vaikka tätä mahdollisuutta käytetäänkin vähän. Eduskunnan oikeusasiamies (2003) onkin lausunnossaan katsonut, että lähestymiskiellon hakemiseen oikeutettujen viranomaisten tulisi toimia aktiivisemmin itsensä uhatuksi tulevan henkilön puolesta silloin, kun tämä ei itse uskalla jättää hakemusta. Esimerkiksi rikosasian käsittelyn yhteydessä kieltoa voi pyytää suullisesti (Lähestymiskielto 2012),

mutta tavallisesti hakeminen tapahtuu kirjallisesti, esimerkiksi valmiilla lomakkeella. Hakemuksessa hakijan tulee ilmoittaa pyydetyn kiellon muoto ja laajuus, pyynnön perusteet, henkilö jolle kieltä haetaan, suojattava henkilö sekä hakijan tiedot. Lomakkeella on myös ohjeistusta esimerkiksi todisteista. (Kts. liite 2.)

Lähestymiskieltoasian käsittely tuomioistuimessa

Käräjäoikeudessa lähestymiskieltoasia ratkaistaan kiireellisenä. Istunnossa kuullaan pääsääntöisesti sekä kiellon hakijaa että henkilöä, jolle kieltä haetaan ja tarvittaessa lisäksi todistajia. (Lähestymiskielto 2012.). Lähestymiskieltoa koskevassa oikeudenkäynnissä noudatetaan soveltuvin osin rikosprosessin muotoja. Käsittelyn erityispiirteenä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että asia tulee käsittelyyn yleensä hakemuksesta sekä sitä, että tuomioistuimen tulee lähestymiskieltoasioissa oma-aloitteisesti hankkia selvitystä asiasta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 245).

Lähestymiskieltoasian käsittelyn kustannukset

Oikeudenkäynnin kustannuksista vastaavat pääsääntöisesti molemmat osapuolet omalta osaltaan (Lähestymiskieltolaki 14 §). Kustannuksia voi tulla esimerkiksi todisteista ja muusta todistelusta sekä oikeudenkäyntiavustajan käytöstä. Lisäksi lähestymiskiellon hakijalta voidaan periä 260 euron tuomioistuinmaksu, ellei hakemusta hyväksytä. (Lähestymiskielto 2012; Tuomioistuinten maksut 2018.) Oikeusapuun oikeutettu voi kuitenkin saada avustajan jopa maksutta eikä häneltä peritä myöskään tuomioistuinmaksua. Oikeusavun myöntämiseen vaikuttavat henkilön tulot, menot ja varallisuus sekä elatusvelvollisuus. (Maksujärjestelmä 2016; Oikeusapu 2014.).

Lähestymiskiellon edellytykset

Lähestymiskielto - tai samassa asunnossa asuvien kyseessä ollessa perheen sisäinen lähestymiskielto - voidaan määrätä, jos sen pyytäjällä on perusteltu syy olettaa, että häneen kohdistuu henkeä, terveyttä tai vapautta uhkaava rikos tai näiden uhka. Muu kuin perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan lisäksi määrätä myös rauhaa uhkaavan rikoksen tai muun vakavan häirinnän tai sen uhan vuoksi. (Lähestymiskieltolaki 1-2 §.) Koettua uhkaa voidaan näyttää toteen esimerkiksi aikaisemmilla rikosilmoituksilla, toistuvilla yhteyden-

otoilla sosiaaliviranomaisiin tai turvakotiin taikka lääkärintodistuksilla. Myös todistajanlausunnot sekä tallennetut uhkaavat tai häiritsevät viestit tai muut yhteydenotot voivat toimia osoituksena lähestymiskiellon tarpeesta. (Lähestymiskielto 2012.)

Perusmuotoinen ja laajennettu lähestymiskielto

Perusmuotoinen lähestymiskielto estää kieltoon määrättyä ottamasta yhteyttä kiellolla suojattuun sekä seuraamasta ja tarkkailemasta tätä (Lähestymiskielto-laki 3.1). Laajennettuun lähestymiskieltoon sisältyy edellisen lisäksi rajoituksia siihen, missä kieltoon määrätty saa oleskella (Lähestymiskielto-laki 3.3). Kieltoon määrättyä voidaan esimerkiksi kieltää oleskelemasta suojatun henkilön kodin tai työpaikan lähistöllä. Asialliset, välttämättömät yhteydenotot ovat kuitenkin sallittuja, ja esimerkkinä tällaisesta voidaan mainita yhteisen lapsen sairastuminen. (Lähestymiskielto n.d.)

Perheen sisäinen lähestymiskielto

Samassa asunnossa asuvien henkilöiden kohdalla kyseeseen voi tulla perheen sisäinen lähestymiskielto. Se tarkoittaa kieltoon määrätyn muuttamista pois perheen asunnosta kiellon voimassaoloajaksi. Myös perheen sisäinen lähestymiskielto on mahdollista määrätä laajennettuna, jolloin kieltoon määrättyä voidaan kieltää oleskelemasta esimerkiksi yhteisen asunnon läheisyydessä. (Lähestymiskielto-laki 3.2 ja 3.3.)

Lähestymiskiellon kesto

Sekä perusmuotoinen että laajennettu lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi (Lähestymiskielto-laki 7.1) ja tarvittaessa uudistaa enintään kahdeksi vuodeksi (Lähestymiskielto-laki 7.2). Perheen sisäisen lähestymiskiellon pituus voi olla enintään kolme kuukautta, ja se voidaan uudistaa enintään kolmeksi kuukaudeksi. (Lähestymiskielto-laki, 7.2). Lähestymiskiellon osapuolet eivät voi keskenään sopia kiellon päättämisestä, vaan kiellon kumoamista on haettava käräjäoikeudelta (Lähestymiskielto n.d.).

Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskiellon rikkomisella tarkoitetaan tuomioistuimen antamassa lähestymiskiellomääräyksessä olevan yksilöidyn kiellon rikkomista, mutta ei kuitenkaan asiallisesti perusteltua ja tarpeellista yhteydenpitoa (Rikoslaki 16: 9a).

Hallituksen esityksessä (HE 41/1998) mainitaan omaisuuden ositukseen liittyvä tilanne esimerkkinä hyväksyttävästä yhteydenotosta. Myös lasten huoltoon liittyvä viestintä voi olla sallittua, ja siitä voidaan antaa tarkempia määräyksiä lähestymiskiellon päätöksessä (Niemi-Kiesiläinen 2004, 245).

Lähestymiskiellon valvonta

Lähestymiskiellolla suojatun tulee ilmoittaa poliisille, jos kieltoon määrätty rikko kieltoa. Poliisi vie asian syyttäjälle, joka asettaa rikkojan syytteeseen; kyseessä on siis yleisen syytteen alainen rikos. (Lähestymiskielto 2012.) Lähestymiskiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 16 luvun 9a pykälän 1 momentin nojalla sakkoon tai enintään yhden vuoden vankeusrangaistukseen.

3.2 Lähestymiskiellon tausta ja tavoitteet

Tutkimuksen lainopillisessa osassa selvitetään lähestymiskiellon taustaa oikeuskirjallisuuden ja lakialoitteen pohjalta. Lakikokonaisuudelle asetettuja tavoitteita tutkitaan oikeuskirjallisuuden ja lakialoitteen lisäksi alkuperäisestä lähestymiskieltoa koskevasta lakitekstistä sekä perheen sisäisen lähestymiskiellon mahdollistaneen lakimuutoksen sisältävästä lakitekstistä. Lisäksi kiellon tavoitteita etsitään hallituksen esityksistä ja valiokuntien mietinnöistä. Tässä opinnäytetyössä ei tavoitella uutta tulkintaa, vaan pyritään selkeyttämään ja jäsentämään lainsäätäjien lähestymiskiellolle asettamia tavoitteita vastauksen saamiseksi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen sekä tutkimuksen empiirisen osan teemoittelun ja analysoinnin pohjaksi.

Lähestymiskiellon taustalla huoli perheväkivallan uhreista

Lähestymiskiellon valmistelu alkoi Suomessa alun perin eduskunnassa tehdyn lakialoitteen pohjalta 1990-luvun puolivälissä. Aloitteen taustalla oli tarve löytää entistä tehokkaampia keinoja perheväkivaltaan puuttumiseksi. Lähestymiskieltohankkeessa nostettiin ensimmäisenä lainsäädäntöuudistuksena Suomessa uhrin turvallisuus tärkeimmäksi tavoitteeksi. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 241.) Perheväkivaltana lakialoitteessa (LA 67/1995 vp Suomennos, 1) pidettiin erityisesti sekä nykyisten että entisten puolisoitten taholta tulevaa väkivaltaa tai sen uhkaa. Myös aikuisten lasten katsottiin voivan uhata iäkkäitä vanhempiaan rahan saamiseksi. Aloitteessa oli otettu mallia erityisesti Ruotsissa ja

Tanskassa tehdyistä lakiuudistuksista, ja aloite kirjoitettiin alun perin ruotsiksi. Aloitteen suomennoksessa kiellosta myös käytettiin suoraan ruotsista käännettyä termiä tapaamiskielto.

Lähestymiskiellon tavoite lakialoitteen mukaan

Lakialoitteen (LA 67/1995 vp Suomennos, 1) mukaisella tapaamiskiehellä oli erityisesti tarkoitus estää kiellolla suojeltavan joutumista uudestaan saman henkilön tekemän rikoksen uhriksi esimerkiksi vainoamisen tyyppisissä tilanteissa tai kun tekojen jatkuminen näyttäisi muuten todennäköiseltä vaikkapa uhkailun vuoksi.

Lähestymiskiellon tavoitteet hallituksen esityksessä

Lakialoitteesta poiketen hallituksen esityksessä (HE 41/1998, 4) termiksi oli muutettu lähestymiskielto. Termin katsottiin kuvaavan kiellon ulottuvuuksia aloitteessa ehdotettua termiä paremmin. Lähestymiskiehellä suojeltaviksi nähtiin perheväkivaltaa kokeneiden ohessa myös muita rikoksen tai häirinnän uhreja. Esityksen (mts. 9–10 ja 17) mukaan lähestymiskiehellä pyritään sekä fyysisen että henkisen väkivallan ennaltaehkäisemiseen. Lähestymiskielto on suunnattu tilanteisiin, joissa hakija kokee perustellusti uhkaa, mutta rikosta ei välttämättä ole vielä tapahtunut. Lisäksi kiellolla voidaan vaikuttaa sellaiseen toimintaan, joka sellaisenaan ei täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mutta on omissa aiheuttamaan kohteessa pelkoa tai ahdistusta. Esityksessä (mts. 4) todettiin, ettei lainsäädännön keinoin pystytä täysin estämään rikoksia, vaan esimerkiksi tekijän kokema rikoksen suuri hyöty tai tekijän erilaiset sosiaaliset ongelmat voivat vähentää lähestymiskiehellä saavutettavia tuloksia. Katsottiin kuitenkin, että lähestymiskielto olisi hyvä lisäkeino pyrittäessä vähentämään väkivaltaa ja häirintää. Esitetyn lain uskottiin myös voivan parantaa rikosten uhrien asemaa.

Lähestymiskiellon tarkoitus lakitekstin mukaan

Lopullisessa lakitekstissä (Lähestymiskieltolaki 1 §) lähestymiskiellon tarkoituksiksi ilmoitetaan kieltoa pyytävän henkilön suojaaminen henkeä, terveyttä, vapautta ja rauhaa uhkaavalta rikokselta. Lähestymiskiehellä voidaan myös pyrkiä ehkäisemään hakijaan kohdistuvaa muuta vakavaa häirintää.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon tausta

Alkuperäisessä muodossaan lakia lähestymiskiellosta ei voinut soveltaa samassa asunnossa asuviin henkilöihin. Jotta lähestymiskielloa voitaisiin käyttää myös perheväkivallan ennaltaehkäisemiseksi, lakia päätettiin uudistaa lisäämällä siihen mahdollisuus perheen sisäiseen lähestymiskieltoon. Esimerkiksi useiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten katsottiin edellyttävän uudistuksen tekemistä. (Rantala, Smolej, Leppälä & Jokinen 2008, 5–7.) Muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 144/2003, 14) katsottiin, että perheen sisäisellä lähestymiskiellolla tulisi ensisijaisesti määrätä väkivaltaan syyllistynyt tai sillä uhkaava perheenjäsen muuttamaan pois yhteisestä asunnosta. Aiemmin uhrin oli täytynyt ennen lähestymiskiellon hakemista hankkia itselleen uusi asuinpaikka. Esityksessä vedottiin myös lasten asemaan: on kohtuutonta, että lapset joutuvat luopumaan kodistaan ja eroamaan tovereistaan perheen aikuisten välisen väkivallan vuoksi.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon tavoitteena perheväkivallan ehkäisy

Lakiuudistuksen tärkein tavoite oli hallituksen esityksen mukaan perheväkivallan nopea ja tehokas pysäyttäminen (HE 144/2003, 15). Toiveena oli myös, että väkivaltaa käyttäneen ollessa muualla uhri voisi rauhassa miettiä ja järjestää elämänsä uusiksi (mts. 18). Myös lakivaliokunta piti mietinnössään lähisuhdeväkivaltaa vakavana ongelmana ja katsoi, että perheen sisäinen lähestymiskiello voisi toimia oikeudellisena keinona lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä (LaVM 2/2004, 2).

Lähestymiskiellon hakeminen käräjäoikeudelta

Hallituksen esityksessä (HE 41/1998 vp, 13) ehdotettiin, että lähestymiskielloa voisi hakea vapaamuotoisesti. Esityksen mukaan käräjäoikeus voisi hakemuksen saatuaan valmistella asiaa ja hankkia selvitystä hakemuksen perusteista ja näytöstä. Lakivaliokuntakin piti mietinnössään (LaVM 11/1998 vp, 5) tärkeänä, että käräjäoikeus olisi lähestymiskiellon tuomioistuinkäsittelyssä korostetun aloitteellinen tosiasioiden selvittelyssä ja tarvittaessa määräisi asiassa poliisitutkinnan. Myös lähestymiskiellon 6 §:ssä asetetaan tuomioistuimelle velvollisuus huolehtia lähestymiskielloasian perusteellisesta käsittelystä. Sa-

malla säädetään asian käsittely kiireelliseksi. Lähestymiskieltolain 5 §:n mukaan lähestymiskielloa voi pyytää joko suullisesti tai kirjallisesti, ja käräjäoikeus voi edellyttää pyynnön täydentämistä tai määrätä poliisitutkinnan.

Oikeudenkäynnin kustannukset

Lähestymiskielloasiassa kumpikin osallinen vastaa yleensä omista kustannuksistaan kuten avustajan palkkiosta tai todistelukustannuksista. Vain erityisen painavasta syystä tuomioistuin voi velvoittaa osallisen maksamaan vastapuolen kohtuullisia kustannuksia osin tai kokonaankin. (Lähestymiskieltolaki 14 §.) Hallituksen esityksessä (HE 41/1998 vp, 25) esimerkkinä tällaisesta oli tilanne, jossa lähestymiskielloon määrättävä henkilö pyrkii tekemään kiusaa hakijalle käsittelyä pitkittämällä ja samalla aiheuttaa lisäkustannuksia.

Tuomioistuinmaksu

Tuomioistuinten maksuja koskevan lainsäädännön uudistuksen yhteydessä oikeudenkäyntimaksu laajeni koskemaan myös lähestymiskielloasian käsittelyä käräjäoikeudessa. Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 2 §:ssä säädetään 250 euron suuruinen maksu lähestymiskielloasialle. Maksua ei lain 9 §:n mukaan kuitenkaan peritä, jos lähestymiskiello määrätään. Vuoden 2019 alussa maksu nousi 260 euroon (Tuomioistuinten maksut 2018). Hallituksen esityksessä lähestymiskielloasian tuomioistuinmaksua perusteltiin lähestymiskielloasioiden työllistävyydellä: hakemus tehdään usein ilman avustajaa, joten tuomioistuin joutuu usein pyytämään täydennystä. Lisäksi maksullisuus voisi vähentää turhia hakemusten peruutuksia. Esityksen mukaan maksu saattaisi myös vähentää kiusantekomielessä tehtyjä aiheettomia pyyntöjä. (HE 25/2015, Yleisperustelut kohta 3.3.2.)

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen

Perheen sisäistä lähestymiskielloa koskevassa hallituksen esityksessä arvioitiin poliisilla olevan ajoittain väärä käsitys siitä, että väliaikaisen kiellon edellytyksenä olisi asian kiireellisyys (HE 144/2003, 19). Eduskunnan oikeusasiamies on lausunnossaan (Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen 2003) katsonut, että poliisin tulisi aina tutkia lähestymiskielloa pyytävän tilanne itse. Lausunnossa korostetaan, että laissa ei ole asetettu kiireellisyysvaatimusta väliaikaisen kiellon määräämiselle. Myös hallituksen esityksessä (HE

144/2003, 33) pidettiin suotavana, että poliisi tutkisi tietoonsa tulleet lähestymiskiellon tarpeet ja määräisi edellytysten täytyessä väliaikaisen kiellon. Esityksen (mts. 20) mukaan poliisin aktiivisuus olisi erityisen tärkeää perheväkivaltatapauksissa, joissa väkivaltaa tehnyt tai sillä uhkaava henkilö poliisilain nojalla poistetaan kotoaan ja otetaan säilöön. Väliaikaisella lähestymiskiellolla voitaisiin tällöin kieltää henkilöä palaamasta kotiin säilöönoton päättymisen jälkeen, mikäli väkivallan uhan katsottaisiin jatkuvan esimerkiksi aikaisempien rikosten vuoksi.

Rangaistussäännös

Lähestymiskieltolain 17 § sisältää rangaistussäännöksen, jonka mukaan kiellon rikkomisesta aiheutuvasta seuraamuksesta säädetään rikoslain 16 luvun 9 a pykälässä. RL 16:9a 1 momentissa säädetään rangaistuksesta seuraavasti:

Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kielloa, hänet on tuomittava lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Tämän rangaistuksen suhteellinen ankaruus kertoo siitä, että lainsäätäjät ovat nähneet lähestymiskiellon rikkomisen vakavana rikoksena (HE 41/1998, 26). Vastaavanlainen rangaistus on määrättävä esimerkiksi lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b).

Rangaistussäännöksen merkitys

Jo lakialoitteessa (LA 67/1995 vp Suomennos, 2) esitettiin tapaamiskiellon rikkomista rangaistavaksi teoksi, mutta rangaistuksen määrääminen ei kuitenkaan olisi kiellon päätavoite. Sen sijaan haluttiin antaa poliisille peruste puuttua kiellon vastaiseen toimintaan akuutissa tilanteessa kyllin tehokkaalla tavalla. Yhden vuoden maksimivankeusrangaistus mahdollistaa lähestymiskiellon rikkomisesta epäillyn pidättämisen ja vangitsemisen muiden pakkokeinolain mukaisten edellytysten täytyessä (HE 41/1998, 27). Lähestymiskiellon rikkomiselle säädettyä maksimirangaistusta perusteltiin myös pakkokeinojen käytön mahdollisuudella. Hallituksen esityksen (mts. 15) mukaan tätä mahdollisuutta olisi tarkoitus käyttää lähestymiskiellon jatkuvien rikkomisten tai muiden siihen liittyvien rikosten estämiseen.

Lähestymiskiellon valvonta

Hallituksen esityksen mukaan lähestymiskiellon noudattamista valvoo poliisi (HE 41/1998 vp, 15). Käytännössä valvonta jää lähestymiskiellolla suojattavan harteille: hänen on ilmoitettava havaitsemistaan rikkomisista poliisille (Lähestymiskielto 2012). Hallituksen esityksessä katsottiin, että valvontaa voitaisiin tehostaa esimerkiksi Ruotsin mallin mukaan erilaisilla teknisillä apuvälineillä tai mahdollistamalla kiellolla suojattavalle suora yhteys poliisin hälytyskeskukseen (mts. 10–11). Lakivaliokunta piti mietinnössään (LaVM 11/1998 vp, 3) kiellon teknisen valvonnan mahdollisuutta suorastaan välttämättömänä.

3.3 Lähestymiskiellon toimivuus tilastojen ja tutkimusten valossa

Tässä luvussa tarkastellaan lähestymiskieltoa koskevia tilastotietoja ja aikaisempia tutkimuksia. Tarkastelussa keskitytään lähestymiskiellon toimivuuteen ja ongelmiin kiellolla suojatun näkökulmasta katsottuna.

Hakemusten peruuntuminen

Perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimuksessa (Rantala ym. 2008, 96) pidettiin lähestymiskieltohakemusten peruuntumista erityisen suurena ongelmana: tutkimusaikana jopa liki puolet väliaikaisista perheen sisäisistä lähestymiskielloista ei johtanut varsinaiseen lähestymiskieltoon, ja pääasiallinen syy peruuntumiseen oli hakijan vetäytyminen. Myös iso osa suoraan käräjäoikeudelle jätetyistä hakemuksista peruttiin. Tutkimuksen mukaan useissa tapauksissa peruuntumisen taustalla näytti olevan vastapuolen painostus (mts. 97–99).

Tuomioistuinmaksun vaikutus hakemusten määrään

Tuomioistuinmaksu - 260 euroa vuoden 2019 alusta lukien - määrätään myös lähestymiskieltoasioissa. Maksua ei kuitenkaan peritä, jos lähestymiskielto määrätään. (Tuomioistuinten maksut 2018; Tuomioistuinmaksulaki 9 §.) Tuomioistuinmaksu lähestymiskieltoasioissa otettiin käyttöön vuonna 2016, ja hallituksen esityksessä (HE 29/2015) maksun käyttöönottamista perusteltiin paitsi lähestymiskieltoasioiden työläydellä myös tarpeella saada aiheettomat, ajattemattomasti tai jopa kiusantekomielessä tehdyt hakemukset vähenemään.

Lähestymiskieltohakemukset vähenivätkin huomattavasti vuodesta 2015 vuoteen 2016, mutta laskevan trendin vuoksi ei ole selvää, johtuiko lasku tässä tapauksessa hakemisen maksullisuudesta. On kuitenkin huomattavaa, että samaan aikaan kun myönteiset päätökset vähenivät vain muutamalla prosentilla, kielteisten määrä pieneni neljänneksellä. (Haapakangas 2017.)

Yleinen oikeusapu lähestymiskieltoasioissa

Lähestymiskieltoasiassa on mahdollista käyttää myös oikeusaputoimiston palveluita (Oikeusapu 2014), mutta ainakin Keski-Uudenmaan oikeusaputoimistossa tätä mahdollisuutta käytetään hyvin vähän (Virtanen 2017). Vähävaraisen hakijan on myös mahdollista välttää tuomioistuinmaksu lähestymiskieltoasiassa, jos hänelle myönnetään yleistä oikeusapua (Maksujärjestelmä 2016). Esimerkiksi Keski-Uudenmaan oikeusaputoimistossa maksun käyttöönoton ei kuitenkaan todettu lisänneen lähestymiskieltoon liittyviä yhteydenottoja (Virtanen 2017).

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen

Lähestymiskieltoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 41/1998, 19) arvioitiin, että useimmissa tapauksissa lähestymiskieltoa haettaisiin ensin väliaikaisena poliisilta. Käytäntö kuitenkin muodostui toiseksi, ja väliaikaisen kiellon aktiivisempaan käyttöön patisteltiin perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 144/2003, 19). Myös oikeusasiamies vaati lausunnossaan (2003) poliisia toimimaan itse sen sijaan että lähestymiskieltoa pyytävä asiakas käännytetään hakemaan kieltoa käräjäoikeudelta. Perheen sisäisen lähestymiskiellon osalta näin näytti arviointitutkimuksen (Rantala ym. 2008, 88) mukaan käyneenkin. Tutkimusaikana vuosina 2005 ja 2006 määrättyistä perheen sisäisistä lähestymiskielloista jopa 2/3 oli joko pelkästään väliaikaisia tai alun perin väliaikaisia ja vahvistettiin käräjäoikeudessa.

Lähestymiskiellon rikkomiset

Oikeushallinnon tilastotietojen mukaan 2010-luvulla on rikottu keskimäärin joka kymmenettä lähestymiskieltoa (Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi 2019). Esimerkiksi vuonna 2016 tehtiin yhteensä 1591 päätöstä, joissa määrättiin lähestymiskielto (Haapakangas 2017). Lukuun sisältyvät sekä poliisin määräämät väliaikaiset kiellot että käräjäoikeuden antamat määräykset, joten osa päätöksistä on päällekkäisiä eli koskee samaa kieltoon

määrättyä ja kiellolla suojattavaa. Samana vuonna lähestymiskiellon rikkomisia ilmoitettiin poliisille yhteensä 1070 (mt.). Lähestymiskiellon rikkomisesta sai tuomion 158 henkilöä (mts. taulukko 3), ja jopa 40 prosenttia kieltoa rikko-neista rikkoi kieltoa vähintään kahdesti (mt.).

Lähestymiskieltoon määrättyjen tekemät rikokset

Vuonna 2016 lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittujen 158 henkilön tuomioihin sisältyi kaikkiaan 530 syyksi luettua rikosta. Aikaisemmissa selvityksissä on havaittu lähestymiskieltoon määrättyjen tekevän paljon rikoksia. Uusintari-kollisuutta koskevassa tutkimuksessa (Stoat, Laajasalo & Häkkänen 2005) selvitettiin 1990-luvun lopulla lähestymiskieltoon määrättyjen syyllistymistä ri-kokseen kieltotuomion antamisen jälkeen. Tutkimuksessa todettiin, että lähes-tymiskieltoon määrättyistä 75 % syyllistyi johonkin rikokseen jo puolen vuoden sisällä (mts. 57). Koko viiden vuoden seuranta-aikana väkivaltarikoksiin syyllistyi 67 % kieltoon määrättyistä. Myös omaisuus- ja liikenne rikoksiin syyllisty-neiden määrä oli huomattava. (Mts. 60.) Lähestymiskiellon rikkomisia ei ollut näissä luvuissa eroteltu muista rikoksista.

4 Lähestymiskiellon toimivuus rikosten uhrien auttamistyön näkökulmasta

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen empiirisen osan tutkimusaineiston eli Ri-kosuhripäivystyksen toiminnanohjaajan haastattelun analysoinnin tulokset. Tii-vistetty aineisto esitetään ennen haastattelua hahmoteltujen teemojen mukai-sesti järjestettynä. Haastateltavan käyttämän sanaston mukaisesti autetta-vasta rikoksen uhrista tai häirinnän kohteesta eli lähestymiskiellolla suojatta-vasta henkilöstä käytetään termiä *asiakas*. Vastaavasti käytetään rikoksen te-kijästä tai häiritsijästä eli henkilöstä, jota vastaan lähestymiskielto haetaan tai määrätään, termiä *vastapuoli*.

4.1 Lähestymiskielto rikoksen uhrin auttamisessa

Haastattelun ensimmäisenä teemana oli lähestymiskielto rikoksen uhrin auttamisessa. Haastattelija täsmensi vielä teemaa kysymällä aloitteentekijästä ja tyyppillisestä tapauksesta. Tässä haastattelija mahdollisesti johdatteli haastateltavaa toteamalla, että tekijä lienee yleensä uhrille tuttu.

Haastateltavan mukaan uhrin turvallisuudesta puhuminen on auttamisen tärkeimpiä osa-alueita, kun kyseessä on väkivaltarikos. Lähestymiskiellosta keskusteleminen on olennainen osa asiakkaan kanssa tehtävää turvasuunnitelmaa. Lähestymiskielto on yksi konkreettisimmista keinoista asiakkaan turvallisuuden varmistamisessa.

Yksittäisen teon uhri ei yleensä kaipaa lähestymiskielloa, sen sijaan toistuvat teot ja jatkuva häirintä nostavat lähestymiskiellon keskusteluun. Kun toisesta ihmisestä on asiakkaalle konkreettista vaaraa ja uhkaa, eli asiakas joutuu pelkäämään henkensä tai terveytensä puolesta, silloin lähestymiskielto otetaan puheeksi, samoin silloin kun häiritseminen, kiusaaminen, henkinen piinaaminen, jatkuvat viestittelyt ja haukkumiset vaarantavat henkisen terveyden. Tyyppillinen tilanne on irtiotto väkivaltaisesta parisuhteesta, jossa ero ei aina lopeta väkivaltaa, vaan muuttaa sen muotoa usein erilaiseksi vainoamiseksi.

4.2 Lähestymiskiellon hakeminen

Toisena haastattelun teemana oli lähestymiskiellon hakeminen. Jos Keski-Uudellamaalla lähestymiskielloa pyytävä asioi oma-aloitteisesti poliisissa tai Tuusulan käräjäoikeudessa, hänet ohjataan usein RIKUun saamaan neuvontaa ja tukea. Jos Rikosuhripäivystyksen asiakas puolestaan ottaa oma-aloitteisesti lähestymiskiellon puheeksi, keskustellaan hänen kanssaan siitä, täytyvätkö lähestymiskiellon perusteet. Samalla puhutaan esimerkiksi vastapuolen aiheuttamasta pelosta sekä uhasta ja vaarasta. Asiakas kuitenkin päättää lopulta itse, hakeeko kieltoa vai ei.

Asiakas ei aina luota lähestymiskiellon tehoon. Hän voi ajatella, että vastapuoli ei kuitenkaan kunnioita kieltoa, ja mediassa käsitellyt epäonnistumiset lisäävät epäilyä. Haastateltava kertoo silloin oman kokemuksensa, että valtaosassa tapauksia lähestymiskielto toimii, ja se on parasta mitä järjestelmä voi tarjota; turvamiestä ei ole tarjolla yötä päivää.

Jos hakemiseen päädytään, asiakasta autetaan tarpeen mukaan esimerkiksi hakemuslomakkeen täyttämässä. Hakemuslomakkeen täyttäminen yhdessä ja varsinkin tekstin kuuleminen luettuna on usein asiakkaalle herättävä tilanne: ”Onko tämä todella minun elämäni? Tämä on jatkunut liian kauan! Tämän on loputtava!”

Lisää apua lähestymiskiellon hakemisessa tarjoavat tukihenkilöt, jotka voivat lähteä asiakkaan mukaan hakemusta jättämään ja oikeudenkäyntiin. Lisäksi on tarjolla vapaaehtoisvoimin toimiva juristin puhelinneuvonta, jonne voi soittaa asiakas itse, tai auttaja voi konsultoida juridisissa kysymyksissä.

Myös oikeusaputoimiston ja asianajajien kanssa tehdään yhteistyötä, ja oikeusapuun oikeutettu asiakas voi saada avustajan oikeudenkäyntiin jopa lähes maksutta. Työssäkäyvälle kustannuksia voi tulla enemmän, joten avustajan tarvetta pohditaan tarkemmin. Kustannukset eivät yleensä nouse keskustelussa asiakkaan kanssa muuten kuin juuri avustajan palkkaamisen osalta. Haastateltavan mielestä avustaja ei ole tavallisesti välttämätön lähestymiskieltoasioissa, sillä RIKUn vapaaehtoista juristia voi konsultoida tarvittaessa ennen oikeuteen menoa ja itse oikeudenkäynnissä tuomari ohjaa lähestymiskiellon hakijaa. Joka tapauksessa tämän on itse kerrottava tilanteestaan. Kokenut tukihenkilö voi kertoa etukäteen oikeudenkäynnin käytännöstä.

4.3 Lähestymiskiellon rikkomiset

Kolmantena teemana käsiteltiin lähestymiskiellon rikkomista. Haastateltava huomauttaa heti, että enimmäkseen kieltoa kunnioitetaan. Silloin kun kieltoa ei kunnioiteta, asiakas voi kuvailla tilannetta sanomalla, että vastapuoli on luvannut tehdä asiakkaan elämästä helvetin.

Rikkomisista ilmoittaminen on olennainen osa asiakkaan turvasuunnitelmaa, ja asiakasta kannustetaan tekemään ilmoitukset myös toistuvista rikkomisista, vaikka se onkin turhauttavaa. Asiakkaan on jaksettava kerätä ja kirjata rikkomiset, vaikka rikosprosessit ovat pitkiä, jopa vuodesta puoleentoista. Joskus asiakasta voi turhauttaa myös tilanne, jossa rikkomisista ilmoittamisen jälkeen tulee syyttämättäjäätämispäätös. Haastateltava pelkää joskus asiakkaan mielenterveyden puolesta lähestymiskiellon rikkomisten ja asian tutkimisen jatkussa erityisen pitkään. Jatkuva pelko, varuillaanolo ja epävarmuus aiheuttavat ahdistusta ja masennusta ja vaikeuttavat ihmisen normaalia arkea.

4.4 Lähestymiskiellon toimivuus yleisesti

Neljännessä teemassa haastateltava arvioi lähestymiskiellon toimivuutta yleensä. Haastateltavan mielestä toimivuus riippuu pääasiassa vastapuolesta, siitä kunnioittaako tämä lähestymiskielloa. Yleensä asiakas tuntee vastapuolen, joten hän osaa myös itse etukäteen arvioida, miten vastapuoli suhtautuu hänelle määrättyyn lähestymiskielloon.

Perheen sisäisessä lähestymiskiellossa aika – kolme kuukautta - on lyhyt vastapuolen käytöksen muuttumiseen, mutta asiakas voi tuen avulla viedä asioitaan eteenpäin. Hän voi muuttaa omaa elämäänsä, ja muutosta tukee se, että lähestymiskiello suo hengähdystauon, antaa ajattelurauhaa. Asiakas voi laittaa vireille avioeron, muuttaa toiseen asuntoon, asumismuodon mukaan harkita hädän hakemista vastapuolelle. Hän voi ainakin suunnitella omaa tulevaisuuttaan ja turvallisuuttaan rauhassa.

Yhteisten lasten vaikutusta lähestymiskiellon toimivuuteen haastateltava pohti vertaamalla tilannetta kahden aikuisen tapaukseen, jossa yhteydenpito voidaan katkaista helposti kokonaan. Sen sijaan lasten asiat, varsinkin jos vanhemmilla on yhteishuolto, vaativat yhteydenottoja halusi asiakas sitä tai ei. Oikeudenkäynnissä olisikin haastateltavan mielestä hyvä keskustella asiallisesta yhteydenpidosta ja kirjata sovittu käytäntö lähestymiskiellomääräykseen.

4.5 Lainsäädännön ja käytäntöjen muutostarpeet

Viimeisenä etukäteen valittuna teemana olivat haastateltavan muutostoiveet lähestymiskiellolainsäädäntöön tai käytäntöihin esimerkiksi oikeudenkäynneissä tai poliisissa. Haastateltava toi ilmi turhautumisensa tilanteeseen silloin, kun asiakas on muuttanut omaa elämäänsä monin tavoin, esimerkiksi muuttamalla muualle, laittamalla turvakiellon, miettimällä turvallisuuttaan koko ajan, mutta vastapuoli jatkaa elämäänsä kuin mitään ei olisi tapahtunut. Hänen mielestään pitäisi olla mahdollisuus tehostaa kiellon valvontaa jalkapallolla jatkuvien rikkomisten tapauksessa. Poliisi voisi myös puuttua tilanteeseen rikkomista koskevan tutkinnan aikana esimerkiksi puhuttamalla lähestymiskielloa rikkonutta vastapuolta.

Rikkomisia koskevan tutkinnan ja oikeusprosessin kestoa pitäisi haastateltavan mielestä saada lyhennettyä. Olisi myös toivottavaa, että vakavimmissa tapauksissa poliisi ei ohjaisi lähestymiskiellon hakijaa tuomioistuimeen, vaan tutkisi asian ja määräisi kiellon itse. Tosin haastateltavan mielestä oikeudenkäynnit lähestymiskiellon hakemisessa sujuvat Tuusulan käräjäoikeudessa suhteellisen nopeasti, joten tuomioistuimeen ohjaaminen hidastaa prosessia vain vähän. Lähestymiskielltoprosessin rinnalla asiakkailta on usein meneillään rikosprosesseja, joihin he kaipaavat tukea. Esimerkiksi rangaistusten sijaan päällimmäisenä toiveena asiakkailta on kuitenkin saada olla rauhassa ja päästä elämään omaa elämäänsä.

4.6 Haastattelussa syntyneet uudet teemat

Uutena teemana haastateltava otti puheeksi sen, että myös asiakkaan itse tulisi myös kunnioittaa lähestymiskielloa. Hän pohti, vähenisikö kunnioitus, ymmärtäisikö asiakas lainkaan oman vastuunsa, jos viranomainen hakisi kielloa asiakkaan puolesta. Väkivaltaisesta suhteesta irtautumisen vaikeutta voi lisätä pelko siitä, mitä arvaamatonta voi tapahtua silloin, kun ei tiedä, mitä toinen tekee ja missä hän on. Haastateltavan mielestä kuitenkin on tärkeää katkaista yhteys, koska yhteydenpidon jatkaminen antaa tavallaan vallan vastapuolelle.

Toisena uutena teemana haastateltava otti puheeksi vainoamisen. Vainoamisen kriminalisointi on lähestymiskieltoa uudempi keino auttaa toistuvan häirinnän, seurailun ja uhkailun uhreja, se tuli voimaan vuoden 2014 alusta.

Useissa tapauksissa Rikosuhripäivystyksen asiakasta kannustetaan tekemään rikosilmoitus vainoamisesta samalla kun lähestymiskieltoa haetaan.

5 Johtopäätökset

Lähestymiskielto lakia säädettäessä uskottiin, että lailla voitaisiin parantaa toistuvan väkivallan uhrien turvallisuutta (LA 67/1998 vp Suomenos, 1). Lähestymiskielto onkin merkittävä rooli Rikosuhripäivystyksen asiakkaiden kanssa tehtävissä turvasuunnitelmissa. Hallituksen esityksessä (HE 41/1998 vp, 4) arvioitiin, että lähestymiskiellon tyyppinen käyttö voisi olla parisuhteen päättyessä itsestään jatkuvat ei-toivotut yhteydenottoyritykset. Rikosuhrityössä lähestymiskielto otetaan asiakkaan kanssa puheeksi esimerkiksi silloin, kun asiakkaan irtiotto väkivaltaisesta parisuhteesta muuttaa väkivallan fyysisestä pahoinpitelystä henkiseksi vainoamiseksi ja erityisesti, jos jatkuva häiritseminen näyttää uhkaavan asiakkaan mielenterveyttä. Asiakasta myös rohkaistaan tekemään rikosilmoitus vainoamisesta.

Lähestymiskiellon hakemisesta pyrittiin tekemään yksinkertaista ja lisäksi käräjäoikeudelle asetettiin velvollisuus selvittää asiaa sekä valmisteluvaiheessa että istunnossa (HE 41/1998 vp, 13; LaVM 11/1998, 5). Haastateltavan kokemuksen mukaan hakemisessa ei yleensä olekaan ongelmia. Lisäksi Rikosuhripäivystyksen asiakas voi saada hakemiseen neuvontaa ja tukea, joten avustajan käyttäminen ei useinkaan ole tarpeen. Kustannukset eivät yleensä tule asiakkaan kanssa edes puheeksi.

Vuonna 2016 lähestymiskieltoasioissa käyttöön otetun tuomioistuinmaksun toivottiin vähentävän kiusantekomielessä tehtyjä hakemuksia sekä harkitsematta tehtyjen hakemusten peruutuksia (HE 29/2015, Yksityiskohtaiset perustelut). 260 euron maksu tulee hakijan maksettavaksi silloin, kun lähestymis-

kieltoa ei määrätä. Tästäkään maksusta ei haastateltavan mukaan juuri keskustella. Tosin Rikosuhripäivystyksen asiakas useimmiten pohtiikin työntekijän kanssa jo ennen hakemuksen tekemistä, onko lähestymiskiellon määräämiselle edellytyksiä. Haastateltava ei myöskään pitänyt asiakkaidensa kohdalla hakemusten peruuttamista ongelmana.

Lähestymiskieltoa voi pyytää paitsi suoraan käräjäoikeudelta myös poliisilta. Poliisi voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon, joka käsitellään pikaisesti tuomioistuimessa. Alkuperäisessä hallituksen esityksessä (HE 41/1998) arvioitiin, että poliisi käsittelisi ensin valtaosan lähestymiskieltopyyntöistä. Perheen sisäistä lähestymiskieltoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 144/2003) pidettiin jopa suotavana, että poliisi määräisi väliaikaisen lähestymiskiellon aina, kun sen tietoon tuleva tilanne sitä edellyttää. Rikosuhripäivystyksen asiantuntijan mukaan poliisi kuitenkin kääntyy useat lähestymiskiellon hakijat käräjäoikeuteen. Tätä hän ei kuitenkaan nähnyt suurena puutteena järjestelmässä vaan pikemminkin pienenä mutkana matkassa. Lähestymiskieltoissa asian käsittely on säädetty kiireelliseksi, ja Tuusulan käräjäoikeudessa (lakkautettu vuoden 2018 lopussa, nykyisin vain Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden istuntopaikka) lähestymiskieltoasiat käsitelläänkin haastateltavan mukaan suhteellisen nopeasti.

Perheen sisäisellä lähestymiskiellolla pyrittiin pysäyttämään perheväkivalta tehokkaasti (HE 144/2003, 15). Vaikka kiellon kestoaika on vain kolme kuukautta, katsottiin että se kuitenkin tarjoaa väkivaltaa kokeneelle rauhallisen ajan miettiä ja rakentaa tulevaisuuttaan (mts. 18). Rikosuhripäivystyksen toiminnanohjaajan kokemuksen mukaan perheen sisäisellä kiellolla suojattu asiakas usein pystyykin muuttamaan elämäänsä, esimerkiksi hakemaan avioeroa, ja hän voi muutenkin keskittyä oman turvallisuutensa parantamiseen. Kieltoon määrätty sen sijaan näyttäisi haastateltavan mielestä harvemmin muuttavan omaa käytöstään kiellon lyhyenä voimassaoloaikana. Lakivaliokunta pitikin mietinnössään (LaVM 2/2004, 3) tärkeänä kieltoon määrätyn ohjaamista väkivaltaista käytöstä tai päihteiden käyttöä käsitteleviin palveluihin.

Lähestymiskiellon noudattamista valvoo poliisi (HE 41/1998 vp, 15), mutta lähestymiskiellolla suojattavan on itse ilmoitettava rikkomisista poliisille (Lähes-

tymiskiello 2012). Haastateltava kertoi, että varsinkin toistuvien rikkomisten ilmoittaminen voi joskus tuntua suojattavasta turhalta etenkin, kun moni tapaus jää todisteiden puuttuessa syyttämättä ja toisaalta rikosprosessit voivat kestää jopa yli vuoden. Haastateltava toivookin, että poliisi puuttuisi aktiivisemmin lähestymiskiellon rikkomisiin esimerkiksi puhuttamalla rikkomisesta epäiltyä. Lähestymiskiellon rikkomisesta säädetty maksimirangaistus sallii jopa pakkokeinojen käytön, ja tämä mahdollisuus oli myös yhtenä perusteena rangaistusasteikkoa säädettyäessä (LA 67/1995 vp Suomennos, 2; HE 41/1998, 27). Lisäksi hallituksen esityksessä katsottiin, että kiellon valvontaa voitaisiin tehostaa esimerkiksi erilaisilla suojattavalle annettavilla teknisillä apuvälineillä (HE 41/1998 vp, 10–11). Rikosuhripäivystyksen asiantuntijan mielestä kiellon toimivuus riippuu pääasiassa siitä, kunnioittaako kieltoon määrätty kieltopäätöstä. Haastateltavan mielestä kieltoa pitäisikin voida valvoa esimerkiksi jalkapannalla ainakin rikkomisten toistuessa.

Lähestymiskieltolain valmisteluvaiheessa uskottiin, että kiello muodostaisi yhden hyvän lisäkeinon väkivallan ja häirinnän vastustamiseen. Valmistelijat kuitenkin huomauttivat, ettei lainsäädännön keinoin tietenkään voida estää esimerkiksi erityisen motivoituneen rikosta suunnittelevan henkilön aikeita. (HE 41/1998 vp, 4.) Tutkimuksen haastateltava onkin todistanut niin onnistuneita kuin epäonnistuneita lähestymiskielloja. Valtaosa lähestymiskielloista toimii hyvin, mutta kieltoa jatkuvasti rikkovat rikoksenuusijat turhauttavat niin kiellolla suojattavaa kuin uhrien auttajaakin.

6 Pohdinta

Laki lähestymiskiellosta eli lähestymiskieltolaki (898/1998) astui voimaan vuoden 1999 alussa. Lähes viisi vuotta kestänyt lainsäädäntöprosessi oli saanut alkunsa vuonna 1995 eduskunnassa tehdystä lakialoitteesta (LA 67/1995), jonka pontimena oli tarve löytää keinoja parisuhdeväkivallan kitkemiseen. Laissa lähestymiskiellolla suojattavien piiriä laajennettiin, ja sen tavoitteeksi asetettiin väkivaltarikosten ja jatkuvan häirinnän torjuminen. Alun perin lähes-

tymiskieltoa ei voitu määrätä suojattavan kanssa samassa asunnossa asuvalle. Vuoden 2005 alussa astui voimaan perheen sisäinen lähestymiskielto, jolla väkivallan tekijä tai sillä uhkaava voidaan velvoittaa muuttamaan yhteisestä asunnosta. Kodin rauhoittamisella pyritään tarjoamaan suojattavalle mahdollisuus laittaa elämänsä kuntoon ilman jatkuvaa pelkoa.

Rikosoikeuden yhteydessä tavataan puhua lainsäädännön yleis- ja erityisestäävyydestä. Vaikka lähestymiskieltoa sinänsä ei sijoitetaan rikosoikeuteen, voidaan lähestymiskiellollakin nähdä nämä ominaisuudet. Lähestymiskieltoa koskeva lainsäädäntö antaa yhteiskunnan signaalin siitä, millaista käyttäytymistä ei pidetä hyväksyttävänä. Yksittäinen lähestymiskiellomääräys taas asettaa rajat yksilön toiminnalle. Tämä lähestymistapa käsittelee yhteiskunnan ja lähestymiskieltoon määrätyn yksilön välistä konfliktia, ja jättää lähestymiskiellolla suojattavan tarkastelun ulkopuolelle.

Tässä opinnäytetyössä lähestymiskiellon toimivuutta päätettiin tutkia kiellolla suojatun kannalta. Tutkimustehtäväksi muotoutui lainsäätäjien lähestymiskiellolle asettamien tavoitteiden toteutumisen selvittäminen, mutta sekä tavoitteita että niiden toteutumista tarkasteltiin nimenomaan kiellolla suojattavan näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin oikeussosiologisella tutkimusotteella, joka soveltuu oikeuden tutkimiseen yhteiskunnallisessa kontekstissa. Oikeussosiologisen tutkimuksessa yhdistetään oikeustieteellisiä ja yhteiskuntatieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Tässä opinnäytetyössä lainsäätäjien tavoitteita kartoitettiin lainopillisella tutkimuksella ja kokemuksia tavoitteiden toteutumisesta empiirisellä laadullisella tutkimuksella.

Lainopillisen osassa lähdeaineistona oli pääasiassa säädöstekstejä ja valtiopäiväasiakirjoja. Empiirisen tutkimuksen aineisto koottiin haastattelulla. Haastattelu katsottiin parhaaksi tavaksi koota kokemusperäistä tietoa. Koska tutkimuksen tekijällä ei ole vaikeiden henkilökohtaisten asioiden käsittelyyn ohjaavaa koulutusta eikä kokemusta, ei kuitenkaan haluttu lähteä haastattelemaan mahdollisesti vaikean trauman kokeneita lähestymiskiellon hakijoita tai kiellolla suojattuja, vaan asiantuntijan haastattelu katsottiin eettisemmäksi tavaksi lähestyä valittua näkökulmaa. Uhrien auttajan kokemuksia selvittämällä haluttiin siis tutkia myös uhrien tarpeita ja näkemyksiä.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään lainsäätäjän asettamat tavoitteet lähestymiskiellolle kiellolla suojeltavan kannalta sekä tavoitteiden toteutuminen rikoksen uhrien auttajan kokemana. Tutkimuksen onnistumista voidaan arvioida sen mukaan, saatiinko tutkimuksella vastaukset näihin kysymyksiin. Tutkimuksen lainopillisen osan tuloksena saatiin selkeä kuva lähestymiskiellon tavoitteista. Empiirinen osa avaa yhden näkökulman lähestymiskiellon toimivuuteen rikoksen uhrien auttamistyössä. Yhden haastateltavan vuoksi tutkimuksen tuloksia ei voine yleistää, mutta haastateltavan laaja kokemus aiheesta tukee tutkimuksen tuloksien uskottavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään huolellisella aineistojen valinnalla ja hankinnalla sekä tutkimuksen toteutuksen tarkalla dokumentoinnilla. Lisäksi haastateltava on lukenut empiirisen aineiston analysoinnin tulokset ja joitakin kohtia on korjattu hänen kommenttiansa mukaan. Seuraavassa verrataan vielä tutkimuksen tuloksia muiden tutkimusten ja selvitysten tuloksiin sekä pohditaan tulosten yhtäläisyyksien ja erojen merkitystä.

Lähestymiskielloa koskevan lainsäädännön keskeisenä tavoitteena oli väkivaltarikosten ja erityisesti lähisuhteissa käytetyn henkisen ja fyysisen väkivallan ehkäiseminen (Lähestymiskieltolaki 1 §; HE 144/2003 vp, Yleisperustelut 3.1). Aikaisempien tutkimusten perusteella lähestymiskiello näytti toimivan huonosti. Esimerkiksi vuosituhannen vaihteessa uusintarikollisuutta tarkastelleen tutkimuksen mukaan lähestymiskielloon määrätystä kolme neljästä syyllistyi johonkin rikokseen jo puolessa vuodessa ja kaksi kolmasosaa väkivaltarikokseen viiden vuoden tarkastelujaksolla (Stoat ym. 2005, 57–60).

Rikosuhripäivystyksen asiantuntija sen sijaan piti haastattelussa lähestymiskielloa käyttökelpoisena ja pääosin toimivana keinona parantaa väkivaltaa ja vakavaa häirintää kokeneiden turvallisuutta. Tätä näkemystä tukevat myös ainakin tuoreemmat oikeushallinnon tilastotiedot: noin joka kymmenes 2010-luvulla lähestymiskielloon määrätty on tuomittu kiellon rikkomisesta (Arviomuu-
tio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi 2019, 15). Toisaalta keskimäärin kaksi viidestä kiellon rikkojasta rikkoo kieltoa useammin kuin kerran. (Haapakangas 2017.) Toistuviin rikkomisiin puuttuminen aiempaa tiukemmin vaikuttaisikin olevan tärkeä keino lähestymiskiellon tehokkuuden parantamiseksi.

Haastateltavan kokemuksen mukaan moni kiellolla suojattava turhautuukin jatkuvaan rikkomisista ilmoittamiseen, koska todisteiden puuttuessa moni tapaus päätyy syyttämättäjäättämispäätökseen. Haastateltava pitää siksi välttämättömänä lähestymiskiellon valvonnan tehostamista esimerkiksi jalkapannan avulla. Oikeusministeriössä onkin tutkittu jalkapantavalvonnan mahdollisuutta jo vuosikymmenen alusta asti (Brax väläyttää sähköistä jalkapantaa lähestymiskieltojen valvontaan 2012; Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi 2019). Sähköinen valvonta mahdollistaisi ainakin Ruotsissa saatujen kokemusten mukaan näytön saamisen nykyistä useammassa rikkomistapauksissa. Lisäksi kiellolla suojattavat ovat kokeneet hyvänä sen, että jalkapannan käyttöönoton myötä kiellon valvontavastuu on siirtynyt ainakin osittain heiltä poliisille. (Mts. 20.) Erilaisten teknisten suojaus- ja valvontakeinojen käyttöönotto näyttäisi olevan varteenotettava keino lähestymiskiellon toistuvien rikkomisten kitkemiseen ja kiellolla suojattujen turvallisuuden parantamiseen.

Perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimuksessa (Rantala ym. 2008, 2) todettiin, että iso osa hakemuksista peruuntui, ainakin osa todennäköisesti kieltoon määrättäväksi haetun esittämien uhkausten vuoksi. Tämän opinnäytetyön haastateltava ei sen sijaan pitänyt hakemusten peruuntumisia ongelmana. Tulosten eroa voi selittää se, että Rikosuhripäivystyksen asiakkaat saavat tukea hakemisprosessiin ja ohjeistusta oman turvallisuutensa varmistamiseen.

Lähestymiskieltoain 6 §:ssä käräjäoikeus veloitetaan huolehtimaan asian perusteellisesta käsittelystä, ja näin haastateltavan mielestä tapahtuikin nyttemmin lakkautetussa Tuusulan käräjäoikeudessa. Haastateltava piti lähestymiskiellon pyytämistä käräjäoikeudelta kohtuullisen helppona varsinkin, kun Rikosuhripäivystykseltä saa myös hakemiseen tukea ja neuvontaa. Hakemisessa ei haastateltavan mielestä tarvita yleensä avustajaa. Tätä näkemystä tukee Keski-Uudenmaan oikeusaputoimiston kokemus, että oikeusapua haetaan hyvin harvoin lähestymiskieltoasioissa (Virtanen 2017). Tuomioistuinnmaksua koskevassa hallituksen esityksessä (HE 29/2015) perusteltiin maksun ulottamista lähestymiskieltoa koskeviin asioihin juuri sillä, että ne työllistävät

tuomioistuinta, koska hakemukset tehdään usein ilman avustajaa ja niitä joudutaan sen vuoksi täydennyttämään.

Rantalan ja muiden tutkimuksessa (2008, 88) todettiin, että perheen sisäisen lähestymiskiellon määräsi valtaosassa tapauksista poliisi. Tämä oli ollut lainsäätäjänkin tarkoitus (HE 144/2003, 33), mutta haastateltavan mukaan poliisi ohjaa hyvin usein lähestymiskiellon hakijat asioimaan käräjäoikeuteen. Ero tutkimustuloksissa voi johtua siitä, että aikaisempi tutkimustulos koski vain perheen sisäisiä lähestymiskieltoja, joita on kuitenkin vain pieni osa kaikista kielloista (Haapakangas 2017). Lisäksi perheen sisäinen lähestymiskielto tulee kyseeseen vakavissa ja usein kiireellisissä tapauksissa. Poliisissa onkin saattanut olla vallalla käsitys siitä, että väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen olisi mahdollista vain kiireellisissä tapauksissa (HE 144/2003, 19).

Euroopan neuvoston asiantuntijaryhmä GREVION äskettäin julkaistussa raportissa (GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 53–54) Suomen lähestymiskieltoa pidetään tärkeänä ja monin osin hyvin toimivana keinona perheväkivallan kitkemiseen, mutta samalla vaaditaan useita parannuksia lähestymiskieltoilainsäädäntöön ja siihen liittyviin käytäntöihin. Yhtenä suurena ongelmana raportissa nähdään lähestymiskieltojen ja erityisesti väliaikaisten lähestymiskieltojen pieni määrä verrattuna perheväkivallasta tehtyjen rikosilmoitusten määrään. Ratkaisuksi ongelmaan esitetään useita keinoja, yhtenä niistä kiellolla suojattavan tahdon vastaisesti määrättävän lähestymiskiellon mahdollisuus. Myös tutkimuksen haastateltava puhui läheisriippuvuuden ja pelon aiheuttamasta haluttomuudesta hakea lähestymiskieltoa tai kiellolla suojattavan aloitteesta tapahtuvista yhteydenotoista lähestymiskiellon aikana. Hänen ratkaisunsa olisi molemminpuolinen lähestymiskielto.

GREVION raportissa (GREVIO Baseline Evaluation Report Finland 2019, 54) pidettiin Istanbulin sopimuksen kannalta ongelmallisena myös lähestymiskieltoihin 3 §:n 4 momentin määräystä, jonka mukaan asialliseen perusteeseen perustuvat ilmeisen tarpeelliset yhteydenotot ovat sallittuja lähestymiskiellosta huolimatta. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteisten lasten huoltoon liittyvät asiat (Lähestymiskielto n.d.). GREVION raportin mukaan lähestymiskiellon tulisi kuitenkin tarjota kiellolla suojatulle koko kieltopäätöksen ajan mahdollisuus niin fyysiseen kuin henkiseenkin etäisyyteen kieltoon määrätystä, eikä poikkeuksia

kieltoon tulisi sallia kuin erityisissä poikkeustapauksissa. Myös Rikosuhripäivystyksen asiantuntija piti ongelmallisena, että lasten asioiden vuoksi lähestymiskiellolla suojattavan on jatkettava vasten tahtoaan yhteydenpitoa kieltoon määrätyn kanssa. Hänen mielestään iso parannus olisi jo se, jos lähestymiskielltopäätöksissä yksilöitäisiin yhteydenpidon perusteet ja tavat.

Lähestymiskielloon liittyvässä julkisuudessa näkyvät ymmärrettävästi ne ikävät tapaukset, joissa kiello ei ole hoitanut tehtäväänsä. Varsinkin henkirikokseen johtaneet epäonnistumiset tuovat kiellolle kielteistä julkisuutta. Tutkijalle voisi kuitenkin olla mielekästä tutkia myös sitä, minkälaisissa tapauksissa lähestymiskiello toimii. Myös tässä tutkimuksessa valittu, lähestymiskiellolla suojatun näkökulmassa pitäytyvä tutkimus tarjoaisi runsaasti jatkotutkimusaiheita. Nyt valittua aihetta voisi syventää vaikkapa tutkimalla Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoisten tukihenkilöiden kokemuksia lähestymiskiellon toimivuudesta esimerkiksi määrällisellä kyselytutkimuksella.

Tutkimuksen lainopillisen osan mukaan lähestymiskiellon tärkein tavoite on henkisen ja fyysisen väkivallan torjuminen. Tarkoitus on, että kiellolla voidaan puuttua sekä rikoksiin, jotka eivät ole vielä tapahtuneet että toimintaan, joka ei sellaisenaan täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Empiirisen tutkimuksen tuloksen voi tiivistää yhteen, Rikosuhripäivystyksen toiminnanohjaaja Tuija Hellstenin tutkimushaastattelussa esittämään ajatukseen: Yleensä kieltoon määrätty onneksi kunnioittaa lähestymiskielloa, mutta silloin kun näin ei tapahdu, hän voi tehdä uhrin elämästä helvetin.

Lähteet

Alvesalo, A. & Ervasti, K. 2006. Oikeus yhteiskunnassa –näkökulmia oikeus-sosiologiaan. Helsinki: Edita.

Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi. 2019. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2019:4. Helsinki: Oikeusministeriö.

Brax väläyttää sähköistä jalkapantaa lähestymiskieltojen valvontaan. 2012. Yle Uutiset Talous 2.1.2010, päivitetty 8.4.2012. Viitattu 20.3.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-5478636>

Finlex-palvelun etusivu. N.d. Viitattu 10.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/>.

GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. 2019. Strasbourg: Secretariat of the monitoring mechanism of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Council of Europe.

Haapakangas, K. 2017. Lähestymiskieltojen määrä on laskussa. Tieto&Trendit. Tilastokeskuksen verkkojulkaisu 7.12.2017. Viitattu 2.1.2019. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/lahestymiskieltojen-maara-on-laskussa/>.

HE 144/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta ja laiksi rikoslain 21 luvun 17 §:n kumoamisesta. Viitattu 22.11.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_144+2003.pdf

HE 29/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta. Viitattu 3.5.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_29+2015.aspx.

HE 41/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lähestymiskiellosta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 22.3.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_41+1998.pdf

Hellsten, T. 2018. Rikosuhripäivystys RIKUn Keski-Uudenmaan palvelupisteen toiminnanohjaaja. Haastattelu 12.4.2018.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki: Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki: Talentum.

Jos joudut rikoksen uhriksi. 2017. Oikeusministeriön verkkoesite. Viitattu 3.1.2019. <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/josjoudutrikoksenuhriksi.html>.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

LA 67/1995 vp Suomennos. Lakialoite 67. M. Pietikäinen ym. Lakialoite laiksi tapaamiskiellosta. Viitattu 10.3.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/la_67+1995.pdf.

LaVM 11/1998 vp. Lakivaliokunnan mietintö. Viitattu 28.2.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_11+1998.pdf.

LaVM 2/2004 vp. Lakivaliokunnan mietintö. Viitattu 28.2.2018. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+2/2004>.

Lehtonen, T. 2018. Rikosuhrimaksut jääneet tavoitteesta. Lakimiesuutiset-verkkolehti 7.6.2018. Viitattu 25.9.2018. <https://lakimiesuutiset.fi/rikosuhrimaksut-jaaneet-tavoitteesta/#>.

Lähestymiskielto. N.d. Ohje Rikosuhripäivystyksen verkkosivulla. Viitattu 2.1.2019. <https://www.riku.fi/fi/oppaat+ja+ohjeet/lahestymiskielto/>

Lähestymiskielto 2012. Verkkomateriaali. Oikeusministeriö. Viitattu 23.3.2019. <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/lahestymiskielto.html>.

Lähestymiskielto laki 898/1998. Laki lähestymiskiellosta. Annettu 4.12.1998. Viimeinen muutos 20.3.2015. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980898#L4P17>.

Maksujärjestelmä. 2016. Oikeuslaitoksen verkkosivut. Julkaistu 29.8.2016. Viitattu 2.1.2019. https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/maksut_1/maksujarjestelma.html.

Metsämuuronen, J. 2005: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.

Niemi-Kiesiläinen, J. 2004. Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Alma Talent.

Oikeusapu. 2014. Oikeusministeriön verkkoesite. Päivitetty 25.8.2014. Viitattu 5.10.2018. <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/oikeusapu.html>.

Oikeusapulaki 257/2002. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020257>.

Rantala, K., Smolej, M., Leppälä, J. & Jokinen, A. 2008. Kaltevalla pinnalla – perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 7/2008. Viitattu 12.12.2008. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152595/07_08_kaltevalla_pinnalla_-_perheen_sis_isen_l_hestymiskiellon_arviointitutkimus.pdf?sequence=1.

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L24>.

Rikosuhripäivystys. N.d. Rikosuhripäivystyksen verkkoesite. Viitattu 18.5.2018. <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/>.

Saaranen-Kauppinen, A. ja Puusniekka, A. 2006. Kvalimotv –Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. Viitattu 10.4.2018. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>.

Stoat, T., Laajasalo, T. & Häkkänen, H. 2005. Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2005. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomioistuinmaksulaki 1455/2015. Viitattu 22.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151455>.

Tuomioistuinten maksut. 2018. Oikeuslaitoksen verkkosivut. Julkaistu 31.12.2018. Viitattu 2.1.2019. https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/maksut_1/tuomioistuintenmaksut.html.

Virtanen, S. 2017. Oikeusapu lähestymiskieltoasioissa. Sähköpostiviesti 11.7.2017. Vastaanottaja H. Kekäläinen. Keski-Uudenmaan oikeusaputoimiston toimistosihteerin vastausviesti opinnäytetyön tekijän kysymysviestiin.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen. 2003. Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto 26.2.2003 1749/4/00. Viitattu 1.1.2019. <http://www.eduskunta.fi/thwfakta/eoatied/eoaratk/eoar3000.shtml> (Tarkennetun haun hakusanaksi **1749/4/00** sivulla ratkaisujen haku.).

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelu: Lähestymiskiello rikoksen uhrin auttajan näkökulmasta

Lähestymiskiello osana rikoksen uhrin auttamista
muut viranomaiset palveluun ohjaajana
tyypillinen tapaus, jossa lähestymiskiellosta keskustellaan
tyypillinen uhri/tekijä?

Lähestymiskiellon hakeminen
Kuinka RIKUssa autetaan hakemisessa?
ovatko kustannukset ongelma?
oikeudellinen apu, täytyykö olla avustaja oikeudessa?
miksi jätetään hakematta?
julkisuudessa olleiden tapausten vaikutus
pitäisikö viranomaisen hakea pelkäävän asiakkaan puolesta

Lähestymiskiellon rikkominen
miten näkyy RIKUn palvelussa?
miten uhrin kokevat valvomisvastuunsa?
miten uhrin kokevat toistuvat rikkomiset?

Missä tilanteissa lähestymiskiello toimii hyvin/huonosti?
tavallisen/perheen sisäisen ero
yhteisten lasten vaikutus

Kaipaako muutoksia lainsäädäntöön, käytäntöihin, poliisin toimintaan...?
ovatko rangaistukset riittäviä?
viranomaisten yhteistyö

Liite 2. Lomake lähestymiskiellon pyytämistä varten

PYYNTÖ LÄHESTYMISKIELLON MÄÄRÄÄMISEKSI

Lähestymiskiellotoasian käsittelevä käräjäoikeus täyttää viereiset kentät.
Muut kentät täyttää hakija/hakemuksen laatija.

Saapumispäivä	Asianumero
---------------	------------

--

Kiellon hakija	Nimi / Virka-asema ja nimi	
Henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään	SUKUNIMI ja etunimet	Henkilötunnus
	Osoite	
Henkilö(t), jo(i)ta kiellolla on tarkoitus suojata	SUKUNIMI ja etunimet	

PYYNNÖN SISÄLTÖ JA PERUSTELUT

Pyydettävä kielto	☐ Lähestymiskielto	☐ Perheen sisäinen lähestymiskielto
Pyydettävän kiellon laajuus	<p>Perusmuotoinen lähestymiskielto (Kieltoon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muutoin ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. Perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon.)</p> <p>☐ Laajennettu lähestymiskielto (Perusmuotoisen kiellon lisäksi kieltoon määrätty henkilö ei saa oleskella suojattavan henkilön vakituisen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai tuomiossa erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä.) Selostus paikasta tai alueesta sekä ajankohdista, joita koskevaa lisämääräystä pyydetään, on jäljempänä kohdassa "Laajennetun kiellon lisämääräykset".</p>	
Perustelut	Selostus pyynnön syynä olevista tapahtumista, häirinnän tai rikoksen uhan laadusta ja toistuvuudesta sekä hakijan käsitys häirinnän jatkumisesta tai rikoksen uhasta vastaisuudessa. Pyydetäessä laajennettua kieltoa myös perustelut laajennetun kiellon tarpeelle.	

Jatkuu lisälehdellä

Perheen sisäisen kiellon lisämääräykset	<p>Asunto, josta kieltoon määrättäväksi pyydetyn henkilön tulee poistua</p> <p>Hakijan ehdotus siitä, miten kieltoon määrättäväksi pyydetty henkilö saa haltuunsa tarpeelliset henkilökohtaiset tavaransa</p>
Laajennetun kiellon lisämääräykset	<p>☐ Laajennettu lähestymiskiello pyydetään koskemaan oleskelua alla mainittujen suojeltavan henkilön oleskelupaikkojen läheisyydessä selostetulla alueella ja mainittuina aikoina.</p> <p>Kielletyksi vaadittava oleskelupaikka ja sen osoite, kielletyn alueen rajat ja kiellon tarkoittamat ajankohdat</p>
Kiellon rajoitukset ja poikkeukset	<p>Esim. selostus niistä ennakoitavissa olevista asiallisista ja tarpeellisista yhteydenotoista (esim. ehdotus yhteisten lasten tapaamisen järjestämiseksi), joita kiello ei koske</p>

Kirjalliset todisteet	Luettelo esitettävistä todisteista (esim. kirje, lääkärintodistus, poliisitutkintapöytäkirjat yms.) ja lyhyt selostus siitä, mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen
Todistajat	Todistajan nimi ja lyhyt selostus siitä, mitä todistajan kuulemisella halutaan näyttää toteen

Kiellon voimassaoloaika	Lähestymiskielto pyydetään määräämään ☐ vuoden* ajaksi. ☐
	* Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan ja perheen sisäinen lähestymiskielto enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kielto voidaan pyynnöstä uudistaa.
Väliaikainen kieltö	☐ Pyydetään, että edellä mainittu lähestymiskielto määrättäisiin väliaikaisena ennen asian lopullista ratkaisemista.
	Perustelut väliaikaisen kiellon tarpeelle
Muut vaatimukset**	
Lisätietoja	Esim. asiaan osallisten kuulemiseen vaikuttavat seikat (miksi asia ei siedä viivytystä, kieltöön määrättäväksi vaadittua henkilöä ei tavoiteta yms.)
	☐ Asiassa on suoritettu poliisitutkinta.
Liitteet	
Päiväys ja allekirjoitus	Päiväys (paikka ja aika)
	Hakijan tai hakemuksen laatijan allekirjoitus
<p>**Asiaan osalliset vastaavat itse asian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Milloin siihen on painavia syitä, voidaan asiaan osallinen kuitenkin tuomioistuimessa velvoittaa suorittamaan vastapuolensa kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan.</p> <p>Lähestymiskieltohakemuksesta peritään oikeudenkäyntimaksu; ei kuitenkaan silloin, kun tuomioistuin määrää pyydetyn lähestymiskiellon. Maksu peritään pääsääntöisesti myös silloin, kun hakemus peruutetaan.</p>	